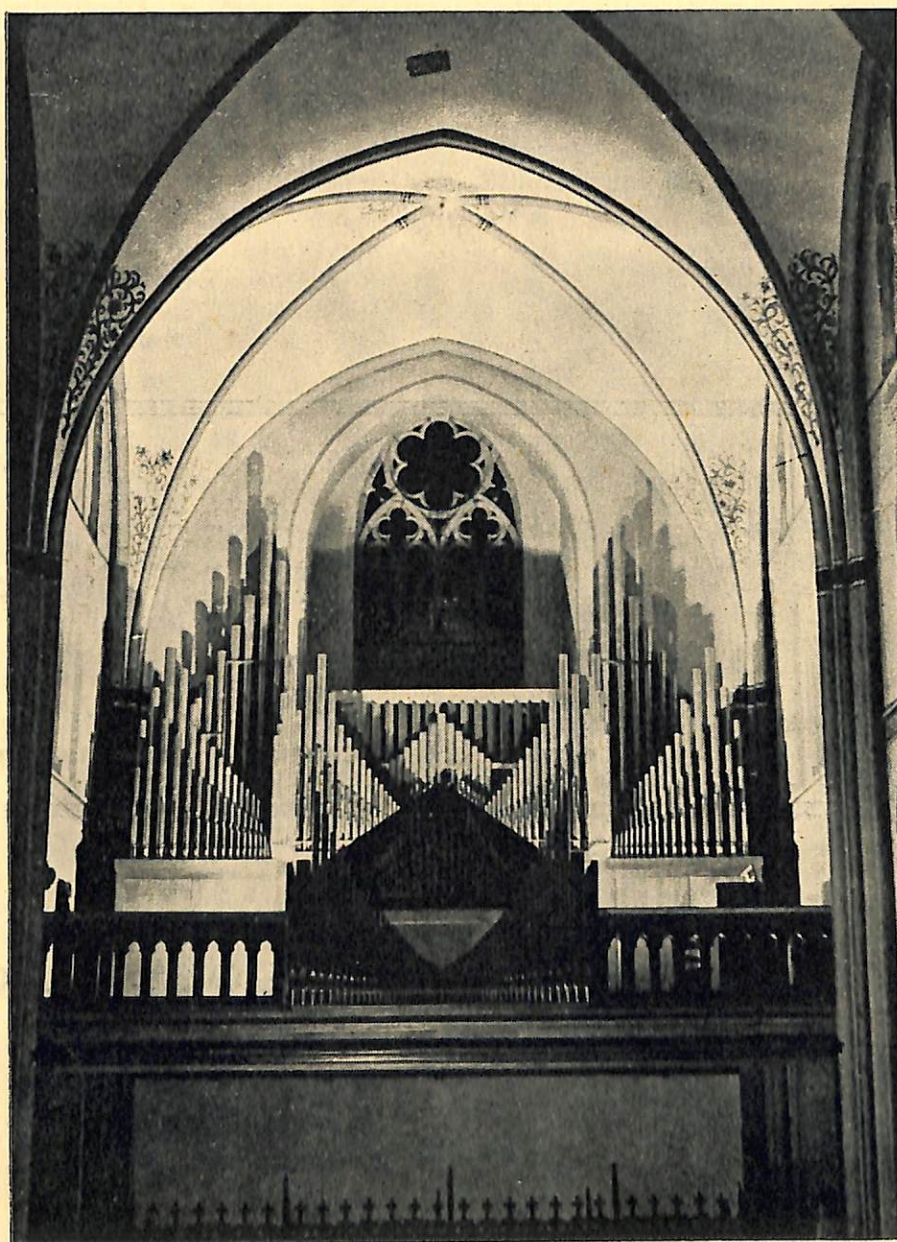

JUNI 1950

5^e Jaargang - N° 3

De Schalmei

Tweemaandelijks Tijdschrift voor Orgelbeweging

HET NIEUW ORGEL VAN DE DEKANALE KERK TE LEDEBERG

Nieuwbouw

Restauratie

Jos. LONCKE, broeder & Zonen

EESEN (W.VI.)

**ZIJN ORGELS ZIJN DE
BLIJVENDE RECLAME**

ORGELS

HARMONIUMS

Gerard D'HONDT

ORGELBOUWER

HERSELT (Prov. Antw.)

**Stemmen ::: Herstellen ::: Ombouwen
Electrische ventilatoren**

**Kerk- en Salonorgels volgens electrisch,
pneumatisch en mechanisch stelsel :::**

Fa. Bern. Pels & Zoon - Lier

KERKORGELS

ELECTRISCH — PNEUMATISCH

Speciaal Electrische Sleepladen, het meest volmaakte systeem.

STEMMEN — OMBOUWEN — REPAREREN

DE SCHALMEI

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORGELBEWEGING

REDACTIE EN BEHEER :

Berten DE KEYZER
Tweebruggenstraat, 37, Gent.
Postcheckrekening: 4602.76
TEL.: 317.37

Voor Nederland: Piet VISSER
Linnæushof, 87, Amsterdam
Tel. 52341

Abonnementsvoorwaarden:

België: 100,— fr.
Nederland: fl. 7,50
Edition Heuwekemeyer
Amsterdam
Steunabonnement: 300,— fr.

uyt hou
ende trou

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: BERTEN DE KEYZER

ALLEENVERTEGENWOORDIGER VOOR NEDERLAND: EDITION HEUWEKEMEIJER
Tel. 530.86 Bredeweg, 21, AMSTERDAM-OOST Postgiro 335644

Muziekuitgave "De Schalmei"

Zoals we reeds vroeger aankondigden dat we zouden muziek uitgeven in het verband van « De Schalmei », kunnen we de ongeduldige lezers nu melden dat we ermede klaar gekomen zijn.

Het eerste nummer publiceren wij onder de authentieke titel « GAVOTTE ». Het is een werkje, vermoedelijk uit de beginperiode der 18^e eeuw, waarvan de componist tot nog toe niet met zekerheid gekend is. Vooraf hebben wij de reeds bestaande literatuur nagezocht, en aan meer bevoegde personen de vraag gesteld of dit werk hen bekend was; het onderzoek van anderen en van onszelf heeft ons toegelaten te veronderstellen dat wij de eerste uitgevers ervan zijn en dat het handschrift, eigendom van « De Schalmei », naar alle waarschijnlijkheid enig is.

Het eerste deel is een trage, rustige beweging met solo-register in de sopraan, dat na een levendig en herhaald middendeel weer terugkomt.

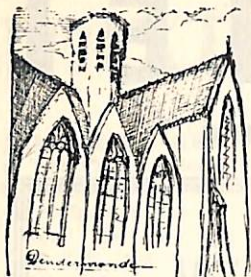
Wij hebben gemeend de registratie alleen in algemene vorm voor te schrijven, opdat de organist, elk volgens zijn orgel, zijn smaak, zijn oordeel, de registratie zou aanduiden zoals hij wil en in de geest van de compositie zelf.

De versieringstekens hebben wij letterlijk van het handschrift overgenomen.

De « Gavotte » zal gevolgd worden door koorwerken en orgelwerken waaronder composities van zeer belangrijke allure.

Na rijp overleg en besprekingen hebben wij besloten de muziekuitgaven van « De Schalmei » voorlopig niet als bijvoegsel van een of ander nummer uit te geven, en dit om meerdere gronden. Wij tellen bv. een groot aantal abonnees die zelf geen uitvoerders zijn op het orgel noch op de piano, de muziekexemplaren die deze gestuurd worden zijn in veel gevallen verloren nummers. Wij willen daarom, en om zonder broekscheuren deze uitgave te kunnen volhouden, deze eerste uitgave verzenden tegen de som van **10 fr.** aan de belanghebbenden. Niet-abonnees betalen 15 fr. Dus voor de lezers 10 fr. (de prijs van één borrel, een pakje sigaretten, één gemiddelde sigaar, een halve filmvertoning!) Er is geen mens die deze zeer bescheiden som niet overheeft voor een zeer mooi werkje. De « Gavotte » zal zeer goed figuur maken op een orgelconcert. De verzendingskosten nemen wij op ons. Stort 10 fr. op bovenstaand adres en postcheckrekening en u ontvangt het gevraagde binnen de drie dagen. Wij hebben gezorgd voor een prettige uitgave en goed leesbare tekst.

Stel niet uit tot morgen!

Figuren uit Vlaanderens Orgelhistorie

MR. antoon moors	1555
machiel langhedul	1560-65
guillame van lare	1587
henrick snouck	1609
jan van weert	1637
jan van loo	1654
MARTINUS van loo	1676
GREGORIUS van haeghen	1680

in de o. l. vrouwkerk te dendermonde.

Het is een mooie stad, Dendermonde! en een groot genot er in rond te lopen. Het stadhuis, Justitiepaleis, de St-Gilliskerk, het Klooster der Zusters, de Abdij en meerdere gebouwen zouden ruim de moeite van een langdurig bezoek lonen; doch wij moeten steeds voort en kunnen er de tijd niet afdoen om eens in een mooie streek in de bossen of langs de kreken en rivieren te kuieren!

Wij lopen met de plaatselijke organist zo vlug mogelijk de O. L. Vrouwekerk binnen, enkele trappen op in de oude Kapittelzaal waar het goed bewaard archief berust.

Wij zagen de kerk van binnen: ze is een der allerschoonste kerken die wij ooit zagen. Rijk aan kunstig beeldhouw- en snijwerk, mooie en waardevolle schilderijen: te veel om zo vluchtig voorbij te lopen. Doch daarmee is onze aandacht getrokken voor het archief en met grote spanning slaan we de lijvige boekdelen open.

Stilaan groeit voor ons het oude Dendermonde. Wij zien de Deken zijn jaarlijkse visitatie doen met peerd en wagen. Wij zien de vergaderingen waarin een of ander nieuw kunststuk besproken wordt, daar in de zaal waarin we nu zelf zitten. Wij zien meerdere wagens naar de Schelde trekken om er de nieuwe predikstoel, de nieuwe biechtstoelen en het nieuw orgel uit de schepen te verlossen. Wij zien branden en beeldenstorm om ons heen woeden: de teloorgang van prachtige kunstwerken en de wedergeboorte van andere. Het leven gaat door. De oude muren ontvangen een nieuw kleed en worden rijkelijk gestoffeerd.

De kerkdiensten worden met zorg opgeluisterd door fagotten, violen, serpente, basconters en hoogconters, schalmeien en clavesimbels (1646 « bet. Guillame Laureyssens syn claver-

syngel ten dienste by de musique in de kercke ») en vooral het orgel.

Het is verloren geklaagd en gezocht. Wat voorbij is is voorbij! Toch valt het ons soms zo lastig heel die lange reeks archiefbundels te missen die in beroerde tijden verloren gegaan zijn. Zie bv. wat er in de Lieve Vrouwekerk te Dendermonde zou samen te lezen zijn wanneer men weet dat het oudste orgel dat ik daar vond dateert van **vóór 1373!** Ik vond dit gegeven in een boek waarin enkele oude rentebrieven verzameld zijn en die aanvangt met het jaar 1349. « Inschelyck by eenen Rentebrief van XXXVI grooten sjrs ghecocht int jaer Duyst drie hondert neghen en veertich by onse Lieve vrouwe meester ende tot de zelve prsnt... enz. »

Uit de volgende rentebrief citeren wij het voornaamste stuk: « ...danof betaelt int jaer 1373 ende dit over de rente waer vooren deselve gouverneurs moeten betaelen den naervolghende dienst:

dorganist voor spelen twee grooten den blaeser een grooten. »

Jan Broeckaert vermeldde nog in zijn « Beschrijving der O. L. Vrouwekerk van Dendermonde » dat er reeds een orgel bestond vóór de XVe eeuw hetwelk in 1413 vervangen werd door « eene herde goede schoene nieuwe orghele ». Die tekst heeft hij gevonden in de Rekeningen van de Broederschap van O. L. Vrouw. Ook de stad komt tussen in de betaling van dit orgel. Zouden daarover nog verdere gegevens te vinden zijn in de stadsarchieven? Jammer genoeg niet daar dit archief in 1914 door de Duitsers totaal uitgebrand is.

In 1555 wordt een nieuw orgel gebouwd door **Antoon Moors** (volgens Broeckaert). E. J. Gré-

goir spreekt over het jaar 53 voor de bouw van dit orgel. Na hem schreven andere geschiedschrijvers die beide data eenvoudig over. Wijzelf vonden daarover niets. Waarschijnlijk is er ons iets ontgaan of is de bedoelde rekening-met-contract niet meer ter plaatse. Het is wel waarschijnlijk dat het bestond daar Broeckaert spreekt over een overeenkomst waarbij door het Kapittel geëist wordt dat dit orgel «alzo goet oft betere gemaect zyne» dan dat van de Collegiale der H. Gudula te Brussel.

In die periode was Kristoffel Ruekins organist in de kerk van Dendermonde. Het ware interessant na te gaan of het hier niet gaat om een verwante van de Rueckers (Rueckens) orgelbouwers en vooral clavesimbelmakers te Antwerpen.

Enkele jaren nadien wordt Mr. Machiel vermeld in de rekeningenboek van 1560 tot 65. «Betaelt de XVI april heer Xristoffel rueckens van dat hij verleyt heeft an den Mr Machiel de orghelmakere van bruessel vandat hij vermaeckt heeft de orghelen van de kercke.»

Er is hier ongetwijfeld sprake over **Mr. Machiel Langhedul** (Michiel). Dit figuur is genoegzaam gekend door de studie, door Dr. Vente, daaraan gewijd, in de nummers 4 en 5 van de jaargang 1946.

In 1587 komt een korte rekening voor van **Mr. Guillame van Lare**: «Item Guillame van Lare over het vermaken vande orghelen.»

Indien, zoals Dr. Stellfeld vermoedt in zijn buitengewoon belangrijke «Bronnen tot de Geschiedenis der Antwerpse clavecimbel- en orgelbouwers in de XVIe en XVIIe eeuwen» dat deze orgelbouwer dezelfde persoon zou zijn als Jaspas van Laer, woonde dit heerschap in het huis genaamd «In de orgelen, Meystraet», te Antwerpen. In dit zelfde artikel, uitgegeven in

In 1609 komen er nieuwe feiten. Joos ker-rynx «temmerman» levert het hout nodig tot de werken in de kerk «alsook voor de stellyn-ghen om den orghete te maecken». De mandemaker levert een «wyme» op het oksaal. (Wie kan ons dit woord verklaren? Wij vonden het bij veel orgels vermeld en vermoeden dat er hier sprake moet zijn over de dekking van het orgel.) Nog wordt er betaald voor koperdraad «om den Inghel te doen blasen staende opde orghelen». Jacques Ullénar schryfwercker levert «diversche schryfwerck» aan het orgel. Jan van Zwaervelde schildert de deuren van het orgel «van binnen enden van buyten». Het orgel zelf wordt gerepareerd door **Mr. henrick snouck**. «Bet. aen Mr. henrick snouck orghelmaecker over het maken ende repareren vande orghete in deze hoochkercke, hem besteedt by myne heeren van beede de collegien totter somme van LXXXij p vi sch. viii g. ende boven dyen van het naerwerck aenden selven orghelen gedaen hem toegeleijt tot vij p isch g. daerop gecort moet worden aenden voors. snouck over het douckklaken van zyne huysvr.»

Er is hier zeker geen sprake over een nieuw orgel, doch de werken moeten zeer belangrijk geweest zijn daar de orgelmaker een zeer lange periode te Dendermonde verbleef voor dit werk; wij vinden de betaling van het logeren in de verschillende huizen: «Xij weken by Michiel Clarisse, vij weken by Daniel de pau, XVij weken by Guill. de kersmaker.» Is samen 39 weken of ongeveer 10 maand.

Mr. Jan van Weert onderhoudt en repareert het orgel vanaf 1637 tot 1644. Over zijn werk of persoon vinden we geen nadere gegevens.

Juist tien jaar na de laatste datum, 1654 komt een nieuw orgel. Mr. Jan peelen snijdt «de vier Inghels ende de Coninck David staende op de

Willelm van Lare

het Vlaams Jaarboek voor Muziekgeschiedenis van 1942 kunt u een zeer belangrijk voorbeeld met dispositie vinden van het orgeltype dat hij bouwde (blz. 69).

De organist Rueckens is in 1600 vervangen door Mr. Jan vander Meere pbr. en Canonick. Het zal de lezer zeker opvallen dat het zeer veel voorkwam, vooral in bijzondere kerken dat de organist een priester was. Ook Rueckens was priester.

casse vande orghel.» Dezelfde beeldsnijder snijdt nog twee engels en twee kandelaars «dienende op de kleine casse vande orghels». Heyndrick tossyn levert «12 coperen pilaeren voor de orghete». Hugo de Bison schildert de «umbragie» op die engels. Christoffel Coopman beeltsnijder, helpt in het snijden van orgelkast. Philips vanden Brande brengt «vier blaesbalgen en vier secreten met vijf a ses cassen met nieuwe registers vanden orghete» per schip van

Aalst naar Dendermonde. De eigenlijke bouwer van dit orgel is **Mr. Jan van Loo**.

Dezelfde wordt nog betaald « over eermacken ende repareren vant positief vande Sint Rochus capelle ».

Hij maakt nog een nieuw secreet « ende een nieuwe kasse genaemt den stoel vande orghele ».

In 1656 wordt hij ingeschreven onder naam « Jan van Loye orghelmaecker » met een rekening « over het maecken en versetten van de nieuwe orghele boven de deure van St Nicolaeschoor ».

In 1663 komt hij nogmaals het orgel en het positief stemmen en repareren. In 1676 is het Martinus van Loo die, langs zijn huisvrouw, betaald wordt voor een reparatie. Nogmaals in 1683.

Ook tegen het einde van deze eeuw wordt het onderhoud van het orgel toevertrouwd aan **Gregorius van haeghen**.

In de rekeningen van de O. L. Vrouwekapel (« O. L. Vrouwekapelle up tfeer » of « op 't werf ») vinden we dat daar ook een orgel stond in de 16^e eeuw. De organist van de « hoocherkercke » Kristoffel ruekins, priester, deed daar ook de dienst en wordt meermalen betaald om het orgel te repareren en schoon te maken. In 1564 levert **lieven de pau** « een drij voet stoel

omrent oorghel te sieten », waarschijnlijk is hier alleenlijk sprake over een orgelbank.

Wij zien aan het huidige orgel (cfr. « De Schalmei » titelblad nr. 4, 1947) van Dendermonde, vergeleken met de archief-gegevens, dat de orgelkast niet meer behouden is in de oorspronkelijke vorm. Het zeer mooie David-beeldje dat de Heer Jos. Suys, titularis, in een verloren hoekje ontdekte en op het schutselwerk achter de predikstoel plaatste komt wellicht voort van het positief uit de St-Rochuskerk. Wij zullen bij een bezoek aan Vlassenbroek trachten uit te maken welk orgeltje daar uit Dendermonde overgeplaatst werd. Alhoewel we niet de hand konden leggen op een uitgebreid contract of enige disopsitie vonden we de gegevens der O. L. Vrouwekerk toch belangrijk genoeg om hier in deze rubriek gepubliceerd te worden. Er is hier en daar sprake over zeer belangrijke figuren en, wat er reeds over verscheen in genoemde geschiedkundige werken werd nu aangevuld met meerdere voorname feiten door anderen over het hoofd gezien. Wij danken de Z. E. H. Deken Van Overmeire (onze oud-koor-dirigent der studentenjaren) van harte om de bereidwilligheid waarmee hij ons toestond het archief gedurende enkele dagen af te speuren, en de Heer Jos Suys, onze oude Vriend, om de vele momenten in zijn druk leven, die hij met grote belangstelling voor ons werk vrijmaakte.

Mijn herte en mijn tale...

Ten overvloede... wij herhaalden dit reeds zo dikwijls, moeten wij dit antwoord op ons artikel onder dezelfde hoofding, in het vorig nummer, laten voorafgaan door een korte voorlichting.

Wij hebben een onderwerp aangeraakt dat **uiterst actueel en niet minder uiterst delicaat is!** Wij wensen niet enig succes te behalen voor « De Schalmei » met « J'accuse »-praktijken. Wij willen niet dat een persoon zich ooit zo voelt wanneer hij een of ander artikel in dit blad leest alsof de schrijver of het tijdschrift met de vinger op hem gericht staat! Het is onbeleefd met de vinger te wijzen, en wij wensen meerdere samenwerking tussen allen die zich het orgelvraagstuk aantrekken. Geen ruzie! Geen persoonlijke aanvallen of feiten. Doch wij beogen wél verkeerde toestanden aan te duiden opdat bevoegde personen of instanties het hunne zouden doen voor de nodige verbeteringen. Zoals we vroeger reeds verklaarden, ten andere

ieder mens die in de bouw van een orgel welkdanige functie vervult **weet zo goed als wij dat de adviseurs-kwestie de normale, logische en onbevengene uitgroei van de orgelbeweging in de weg staat als niets anders!** De adviseurskwestie zoals zij nu bestaat! Wij vatten samen: er heerst bij het bouwen van een orgel, normaal, naast een grote onbekwaamheid, een schandelijke geldverkwisting! De adviseur moet betaald worden. Hij moet bekwaam zijn. **De adviseur moet een statuut krijgen.**

Wij deden in het vorig nummer een oproep en publiceren hieronder een eerste bijdrage. Weze die scherp of mild. Wij laten allen aan het woord tot wij gehoor krijgen, tot de aandacht voldoende gevestigd is.

Lees ook in dit verband het artikel van onze Nederlandse redacteur onder hoofding « Orgelbouw in Nederland », in dit nummer.

N.v.d.R.

« Wachet auf, ruft uns die Stimme »

Eindelijk, eindelijk heeft iemand de moed gehad, zijn hart op het gebied van orgeladviseurs te luchten. Schrijver van deze regels is volkomen neutraal, heeft echter zo een en ander in zijn praktijk meegemaakt, en grijpt deze prachtige gelegenheid gretig aan om zijn opgekropt gemoed enigszins lucht te verschaffen.

Op de eerste plaats zou hij de zogenaamde adviseurs of geïnteresseerden willen bidden, zich er eens in te willen verdiepen, wat ze eigenlijk zouden moeten doen en wat ze in werkelijkheid doen.

Weten deze heren feitelijk wat een adviseur te doen staat?

Het is niet alleen in België, dat in dit opzicht gezondigd wordt, maar ook in Nederland, en hoe...

Er zijn orgelbouwers, die eigenlijk in het geheel geen adviseur nodig hebben, het zijn er weliswaar weinig, maar deze orgelbouwers bewijzen hun deskundigheid door wat zij tot stand brengen, de goed gedisponeerde instrumenten met een LOGISCHE werkopbouw. Het is natuurlijk, dat een op winstbejag of naam beluste adviseur tegenover zulk een orgelbouwer een lachwekkende indruk maakt. Zulke heren verzamelen meestal hun enorme energie en een vingerhoed vol kennis om als het orgel kant en klaar is, toets voor toets van de klavieren min of meer gevoelig te komen aftasten, of alle pijpen wel de juiste toon te voorschijn brengen. Een goede dispositie samenstellen is meestal erg moeilijk en dus doorgaans niet in de hoge prijs inbegrepen.

En de goede orgelbouwer ziet dit spel aan, alsof hij op de speelplaats van een bewaarschool een kijkje neemt. Daar weten de lieve kleuters evenveel van orgeltechniek, om van orgelaesthetiek nog niet eens te spreken (dat woord op zich zelf is ook al veel lastiger). Zich boos maken is energieverspilling. Ach, wie zou zich ergeren aan deze lieve kleinen. Ook vele dorpsorganisten en zelfs kosteren doen aan dit aardige, voor de kerkfabrieken, pastoors en anderen echter vaak nogal dure spelletje mee.

Maar dat de z.g. groten, volwassenen is misschien beter gezegd (een vergrotende trap voor « volwassen » bestaat helaas niet) die het finan-

tieel zeker niet nodig hebben, ook nog mee willen doen en de goede naam van de orgelbouwers, die persé vrij willen blijven van dit geknoei, bederven, dat is slechts verdorven te noemen.

Kort en goed: er zijn adviseurs, die de hoogste roem willen oogsten met het recept: Enge VOX CELESTE (naast andere garnituren van strijkers), vooral een BIBBER, pardon TREMOLO, — en niet op de laatste plaats een dikke zwelkast.

De « rest », nu ja, die andere « bijzaken » verzorgt de orgelbouwer wel. Dat is per slot de man van de « routine ».

Er zijn bv. disposities door zulke adviseurs opgesteld, waarbij men zich aan de haren (indien nog voorradig) moet vasthouden, om zich duizelig af te vragen, of deze lieden eigenlijk enig begrip hebben van wat een orgel is, wil zijn en ook zijn kan.

Een orgel is geen telefooncentrale, hoewel men die indruk zou kunnen krijgen bij een oppervlakkige beschouwing van de speeltafel. En heus, U gelooft het misschien niet, maar het is ook geen keukenuitzet met of zonder, maar meestal met een bakoven om allerhande romantische, gezellige schoteltjes in op te warmen.

Neen geliefde Christenen, laat het tot U doordringen, dat het orgel de koningin der instrumenten is!

Ach, neem het niet kwalijk, nog even dit: « Kennen de bewuste heren misschien het woord: ruimteacoustiek — het verloop der mensuren? Weten deze instanties iets van: mixtureschema's — van windladen en de vele systemen? Nog vele aardige woordjes dartelen door het hoofd, zoals: speelmechaniek, traktuur, C- en Cis-kant, magazijnbalg en regulatoren, winddruk in de cancellen, pijpvoet enz....

En dan nog een voorzichtig vraagje: Hoe zijn deze heren georiënteerd over de orgelbouwkunst van vervlogen tijden, om daaruit weer te leren, hoe het zijn moet.

EENVOUDIG - EERLIJK - HARMONISCH!

Paul B. Kaeser

N.v.d.R.: In een volgend artikel wil de schrijver uiteen zetten wat een orgelexpert behoort te zijn en zijn kan.

— 7t —

Het Orgel der St. Livinuskerk te Ledeberg

et is ontegensprekelijk dat er een kentering is ingetreden in zake orgelbouw, in ons land, en dat af en toe, enkele firma's blijk geven hunner kunde en goede smaak voor wat betreft de nieuwe strekking naar een meer klassiek klank-

beeld en moderne opstelling. Met het orgel der St-Livinuskerk te Ledeberg, bewijst de firma Loncke haar grote kunde zowel op architecturaal-technisch element, als voor het klankbeeld.

Er hoeft geen kennersoog om te bemerken dat er hier geen sprake is van confectie-werk, en dat de duurzaamheid van de materie, zoals in de goede oude tijd, beoogd werd.

De windladen zijn inderdaad stevig gemaakt uit eiken hout met pijpstokken in mahonie-hout. De windmagazijnen, kanalen en houten pijpen in uitgelezen oregonpine en van stevige bouw.

Het is opvallend dat gans de opstelling planmatig is geschied, met bijzondere zorg voor een vrije toegang naar alle onderdelen die alle, zoveel we kunnen bestatigen, zonder noemenswaardig demontagewerk te bereiken zijn.

De afwerking der pijpen verdient alle lof: stevig en sierlijk.

Naar wij, uit goed bron, vernemen, is hier sprake over 'n werkelijk Belgisch orgel; alleen de electro-magneten, de ventilator en de stroom-omvormer zijn van vreemde oorsprong.

Inderdaad mogen wij de pijpenmakerij P e c q u e u r van Menen feliciteren voor de merkwaardige pijpenreeksen — ook de tongwerken — die zij volgens de richtlijnen van de orgelbouwer, voor dit merkwaardig orgel leverden. Voor het overige zijn alle technische onderdelen door de Firma Loncke zelf gemaakt.

De speeltafel, met klavieren, registers, contactapparaten, pedaal, enz. zijn eigen werk en getuigen van grondige vakkennis en goede smaak. Hetzelfde moet gezegd van de constructie der windladen, waaraan zeer bijzondere zorg besteed is voor rustige windtoevoer en geruisloze functie.

Langs de neus weg vragen wij naar de hoogte van de winddruk waarop dit orgel gestemd werd.

De Heer Loncke antwoordt ons met een schamper lachje: «Ik vrees dat mijn windmeter te hoog meet; waar ik op 80 mm druk laad, en ik vergelijk het gewicht per m² bij dit van andere orgels die aangegeven staan op 60 en 70 mm, dan bekom ik op die magazijnen en regulatoren minstens 25% meer lading dan op deze van het orgel te Ledeberg!»

Er is niets onwezenlijker dan kritiek van een orgelsamenstelling... op papier.

Inderdaad, laat dezelfde samenstelling van twee verschillende orgelbouwers en harmonisten afwerken, en men bekomt voor elk orgel een totaal verschillend klankbeeld. Wij menen te weten dat de harmonisatie der spelen van dit orgel zeer in de smaak van de adviseuren gevallen is. Elk spel afzonderlijk beschrijven zou ons hier te ver drijven; wij zullen ons bepalen bij een indruk over elke groep.

Het Prestanten-koor:

Ped. Open bas 16', Oktaafbas 8', Koraalbas 4'.

Hoofdwerk:

Prestant 8', Oktaaf 4', Zwegel 2'.

Elke stem op zichzelf is edel van intonatie, krachtig, rond zingend, met nette aanslag. Zij vormen samen een prachtig pleno.

De prestant-fluit 4' van het positief werd zeer speciaal geïntoneerd aangewezen als vier-

voet-basis van dit werk, dient deze stem ook hare rol te vervullen in aansluiting van de roerfluit 8' e.z.m. Alhoewel een Principaal 4' wel verkieslijker is met als medevoeter een zachte koppel of roerfluit zou dit klavier er zekerlijk bij gewonnen hebben (de geldelijke kwestie buiten beschouwing gelaten). Wij moeten zeggen dat de Heer Loncke hier prachtig geslaagd is, dit werk is oprecht een klankjuweel en zeer rijk aan nuances.

Bij het beschouwen der samenstelling hebben wij ons afgevraagd: « Wat komt die wilgenpijp hier doen op het positief? Die heeft geen zin, ten ware zij een tegemoetkoming was voor iemand die van een romantisch strijker houdt. »

Wij hebben echter bevestigd dat dit register zeer handig geïntoneerd werd. Opvallend is het, dat er enkel enige grote pijpen van windremmen voorzien zijn; vanaf de vier voet lengte zijn zelfs alle strijkers zonder remmen in dit orgel.

Om terug te komen op de Wilgenpijp, die even goed Viool-prestant kan genoemd worden (het klankkarakter is zo wat tussen zingend-prestant en wilgenpijp). Zij is zacht strikend en slorpt in zich op 4 voet, 2 voet, 1 1/3, 1 voet, zodat een geheel andere nuancering bekomen wordt dan bij mengeling der zelfde spelen met Roerfluit 8'. Waaruit wij besluiten dat dit register de mogelijkheden van nuancering met 100% verhoogt voor dit werk.

De gedekt-spelen van ieder werk afzonderlijk schijnen erop aangelegd te zijn elk zijn eigen karakteristiek te dragen, waarin men schitterend geslaagd is, zonder lompheid, maar volle grondtoon in de baskant met wat meer onderscheid van de kwintharmoniek in het medium tot boven bij Gedekt 16'. Een geheel ander karakter bij het zingend gedekt 8' en voller maar klaarder bij Roergedekt 8' en Roerfluit 4'.

De enkelvoudige mengelstemmen : Nazaard 1 1/3, Nachthoorn 1', Nazaard 2 2/3, Veldfluit 2 (kwart-nazaard), Terts 1 3/5, zijn meesterlijk geïntoneerd en zoveel bronnen van kleurwisseling.

De combinatie-registers Seskwiaalter en Kornet zijn éniġ mooi.

Over de vulwerken dient ook nog wat gezegd. Volgens sommigen waren deze te scherp en te sterk geïntoneerd. Anderen vonden ze schitterend. Volgens wij van de Heer Loncke vernamen werd de samenstelling der vulwerken bestudeerd door hemzelf in samenwerking met Dom Jos. Kreps, de zeer bedreven organoloog van Leuven. Hij prees de flinke afwerking en

intonatie: « Verander daar niets aan, » zegde hij, « het ware jammer! Indien het vulwerk wat te scherp blijkt te zijn, ligt niet de fout bij dit vulwerk zelf maar wel bij de oktaaf 4' die te mollig is en wanneer u die wat strijkender maakt zal het ganse werk meer in evenwicht komen. » De proef werd gedaan en inderdaad was de uitslag verbazend!

In het algemeen loopt men niet te hoog op met de tongwerken van Belgisch fabrikaat; wij moeten bekennen dat hier echter bijzonder werk geleverd is. Zij zijn geïntoneerd à la Française, mollig en klaar. Mannelġ kloek voor Bazuin en Trompetten. Karakteristiek voor Dulciaan en Kromhoorn waarbij in medium en boventonen de tertsharmoniek duidelijk op de voorgrond treedt.

Het algemeen klankbeeld kunnen wij zeer geslaagd noemen: kloek, monumentaal met uitgesproken klassiek karakter; zeer evenwichtig en duidelijk voor de volle lengte der klavieren.

Het pedaal, een volledig orgel op zichzelf brengt een rijke grond bij het klassiek beeld van Hoofdwerk en Positief. Het zwel-werk, meer als solowerk bedoeld is ietwat verschillend van karakter en meer romantisch getint.

Het paar bescheiden strijkers : zweving en Spits-gamba zijn voornaam van klank met zeer zuivere aanspraak, zij zijn niet van de « breinaalden »-mensuur; de laatste vooral draagt goed de verschillende mengelstemmen waarbij men verrassend opkijkt bij het veranderen van de kleur.

★

Wij menen te mogen besluiten dat de Goede Gentse Stede, de orgelstad bij uitstek, een merkwaardig orgel rijker geworden is.

De Heer Loncke verheelt het niet dat hij fier is over zijn werk en, wij menen, zeer terecht.

Het orgel der St-Lievenskerk te Ledeberg zal zekerlijk de goede faam verhogen der Firma in het bijzonder, maar deze der orgelkunst hier te lande in het algemeen. Wij danken de Heer Loncke voor de bereidwilligheid waarmee hij ons in zijn orgel « rondleidde ».

★

« De Schalmey » wenst de Z. E. H. Deken van Ledeberg proficiat voor dit orgel en veel gelukkige speeljaren aan Dhr. Van den Abeele, zoon van de roemrijke en betreurde organist der St-Niklaaskerk.

DISPOSITIE VAN HET ORGEL

Op voetwerk C-g' (32 n.)

1. Brompijp 32 voet.
2. Open bas 16 v.
3. Gedekt bas 16 v.
4. Oktaafbas 8 v.
5. Gedekt 8 v.
6. Kwintbas 5 1/3 v.
(in koper).
7. Oktaaf 4 v.
8. Ruispijp 2 k.
9. Bazuin 16 v.
10. Trompet 8 v.
Voetw. aan I
Voetw. aan II
Voetw. aan III

Op groot orgel C-c''' (61 n.)

11. Gedekt 16 v.
12. Prestant 8 v.
13. Open fluit 8 v.
14. Zingend gedekt 8 v.
(in koper).
15. Oktaaf 4 v. (in koper)
16. Roerfluit 4 v.
17. Zwegel 2 v.
18. Vulwerk 4 k.
19. Trompet 8 v.
Normaal koppel II-I
Normaal koppel III-I
Okt. koppel III(16)-I
Okt. koppel III(16)-I
Okt. koppel III(4)-I.

II. Positif C-c''' (in balustrade)

20. Roergedekt 8 v.
(in koper).
21. Wilgenpijp 8 v.
22. Fluit-prestant 4 v.
(in koper).
23. Principaal 2 v.
24. Nazaardeke 1 1/3 v.
25. Nachthoorn 1 v.
26. Cimbelsstem 4 k.
27. Kromhoorn 8 v.
Normaal koppel III-II
Okt. koppel III(16)-II
Okt. koppel III(4)-II.

III. Zwellwerk C-c''' tot c'''

uitgebreid voor
reële super octaaf.

28. Gemshoorn 8 v.
29. Spitsgamba 8 v.
30. Kwintadeen 8 v.
31. Zweving 8 v.
32. Blokfluit 4 v.
33. Nazaard 2 2/3 v.
34. Veldfluit 2 v.
35. Terts 13/5 v.
36. Kornet 5 k.
37. Klein vulwerk 3 k.
38. Dulciaan 16 v.
39. Harm. Trompet 8 v.
40. Hobo 4 v.
Okt. kopp. III(16)-III
Okt. kopp. III(4)-III
Normaal af III.

Speelhulpen:

Gewone registratie 54 registers (Domino).

1. Vrije registratie 54 registers (kleine klepjes).
2. Vrije registratie 54 registers (kleine klepjes) (deelbaar).

Pedaal omschakelaar met bijz. vrije reg. 13 reg.

Afstellers: Bazuin 16, Trompet 8 (voetw.), Gedekt 16, Trompet 8 (hoofdw.), Kromhoorn 8 (Positif), Dulciaan 16, Harm. Trompet 8, Hobo 4 (zwellwerk).

Inschakelklepje trémulant.

Drukknoppen zich onderling afstellend:

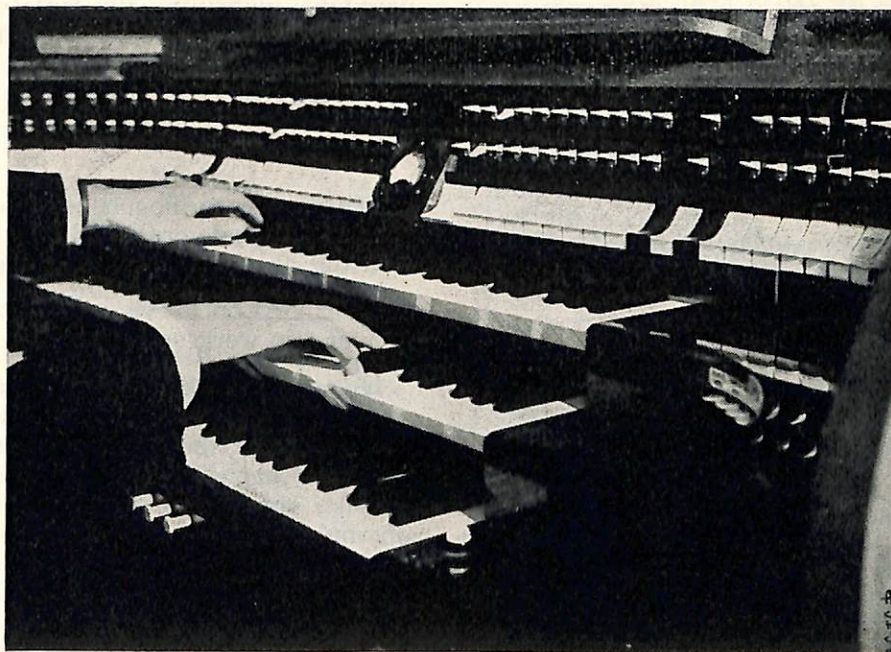
P., MF., F., Tutti., Afst. Reg., Vr. 1, Vr. 2.

Voetknoppen met wisselcontact en lichtsignaal (gedeelde comb.) V-I, V-II, V-III, II-I, III-I, III-II. Deelbare Vr. 2 V., I., II., III.

Bascultrede voor zwellkast.

Voltmeter. Lichtsignaal aanduiding stroom en wind.

Een Schalmeyer

ZIJN ER ORGELS IN CONGO ?

« De Schalmei » vraagt de aandacht van onze orgelbouwers
en officiële bevoegdheden !

Eén onzer « mannen van Scheut » uit hetzelfde district waarin Pierre en Georgette hun eerste drie jaar door de brousse trokken was thuis gekomen: E. P. Verkinder, Apostel van beroep en organist in zijn vrije uurtjes. Hij is de meest geschikte persoon om ons in te lichten over de bestaande orgels in Congo en de mogelijkheden die voor die kunst in onze kolonie nog voorhanden zijn.

Hij plukt aan zijn sierlijke zwarte baard bedachtzaam en bezorgd. « Ja, » zegt hij, « het probleem „ o r g e l ” werd vroeger in Congo niet gesteld, en om een massa zeer normale redenen. De kerken waren meestal zeer armmoedig versierd en plaatsten alleen de meubelen die als giften uit het moederland gestuurd werden. Onder die giften waren natuurlijk geen orgels. Stilaan echter verandert de toestand. Er komen grote steden die hun „blanke” wijken hebben. De kolonisatie of beschaving der negers gaat met rasse schreden vooruit. Er worden kerken en kathedralen gebouwd waarin de klassieke harmonium niet meer op zijn plaats is. »

Er is dus een groot gebruik van harmoniums in de Congo?

Harmoniums? Er staan er massa's; maar zelfs die stellen grote problemen. Ik zou u kunnen spreken over de honderden dergelijke instrumenten die haast onbruikbaar geworden zijn, alleenlijk omdat er te weinig Paters of Broeders zijn die er iets van kennen, want, U begrijpt wel dat men daar geen kaartje stuurt naar de orgelbouwer om een reparatie van welke aard ook te komen doen! Wij zouden de dichtsbijzijnde haast uit België moeten doen komen!

Zijn er dan, buiten die harmoniums geen orgels in uw kerken?

Ja zeker er zijn orgels in Congo. Ik kan ze echter gemakkelijk op mijn één hand tellen ten ware er me een paar ontsnappen waarvan ik niet zou weten. Ikzelf beschik over een orgel te L i s a l a op de Congostroom. Het werd gebouwd door J o r i s van Ronse in de tijd dat onze Overste ook van die plaats afkomstig was. In 1930 werd hij hier gebouwd. Er is daar een hele geschiedenis aan vast die ik u graag vertel. U denkt wellicht dat Joris in dit jaar bij ons gekomen is en daar een orgel heeft gebouwd met eigen materiaal of bouwstoffen uit de kolonie! Het ging helemaal anders. Een broe-

der uit ons klooster trok naar Ronse waar het orgel volledig klaar stond in het atelier van de orgelbouwer. Samen met Mr. Joris monteerde hij het orgel vanaf het eerste stukje hout en de eerste nagel. Dan weer gedemonteerd... en weer gemonteerd, zo tot drie keren toe. Genoemd jaar heeft hij het orgel per schip meegebracht en heeft het hier nog eens gemonteerd. Het ging perfect zoals hij geleerd had doch... de tremulant heeft hij er nooit meer ingekregen! en wij hebben hem dan maar ter zijde laten liggen!

Ten titel van inlichting geven wij de dispositie van dit orgel:

Reciet : Cor de nuit 8'
Salicional
Voix celeste
Flute 4'
Gr. O.: Violon
Montre 8'
Prestant 4'
Bourdon 16'

De bourdon 16' was aan het pedaal gekoppeld. Verder een octave aigue en grave.

U begrijpt dat tongspelen in dit klimaat niet gewenst zijn daar de stemming er van haast dagelijks zou moeten gebeuren. Ik zal u een staaltje geven van de geweldige moeilijkheden die het klimaat op dit gebied kunnen meebrengen. Voor de laatste Pasen wilde ik nog mijn orgel stemmen. Voorzichtigheidshalve doe ik dat de vooravond zodat ik de diensten van 's anderendaags treffelijk kon opluisteren. De nacht tussen de Zaterdag en het Paasfeest breekt er plots een formidabel tornado los, zoals wij die daar kennen! 's Morgens moet het orgel volledig herstemd worden daar de plotse en zeer hevige temperatuursverandering van de nacht mijn laatste stemming totaal in de war gebracht heeft!

Dan spreken wij nog niet over een normaal onderhoud van het orgel.

U vraagt me met welke moeilijkheden we nog te kampen hebben? Ik som er enkele der ergste op: ratten, kakkerlakken en bovenal en haast nog erger dan het ongewoon klimaat: de witte mieren.

U heeft daarover nog wel gelezen of gehoord en wellicht gedacht dat er menige lichte overdrijving in het spel was, neen! niemand zal dat ooit overdreven hebben, omdat de witte mieren voor een huis, en zeker voor een orgel wellicht zo erg kunnen zijn dan een stevig bombardement. Ze komen ergens binnen, ongezien, en u vindt ze niet in de eerste ogenblikken: maak over het huis of over het orgel een kruisje en neem er voor eeuwig afscheid van. Ze knabbeln eenvoudig alles weg. Zij hebben een voorliefde voor de speeltafel. Verlies die niet uit het oog of ge moet zelf in de pijpen gaan blazen, wilt u nog muziek uit het orgel krijgen.

Zijn daar geen houtsoorten tegen bestand?

Dat is een kwestie waarover wij het reeds meerdere keren hadden met medecollega's en vrienden in de kolonie, doch wij hebben de tijd niet en missen de nodige bevoegdheid om dit probleem grondig uit te werken.

Dan staat u voor een onoverkomelijk feit dat practisch de normale ontwikkeling van de orgelbouwkunst in Congo verbiedt?

Eigenlijk nu niet meer. Wij hebben buitengewone uitslagen met het D.D.T.-poeder. Ik bestrooi er mijn orgel en vooral de speeltafel kwistig mede op regelmatige perioden en heb er de beste uitslagen mede.

In Leopoldstad is er dan nog een orgel dat naar ik meen niet veel groter is dan het onze. Ik ken er de dispositie niet van uit het hoofd.

Te Kisantu staat een Hammondorgel. Het is nu de kwestie of het klimaat van Congo ons niet zal verplichten uitsluitend de laatstgenoemde orgels te gebruiken.

Dit is een kwestie die, naar wij menen onze orgelbouwers en de van Staatswege bevoegde personen moet interesseren. Het zou normaal zijn dat in Congo orgels van onze orgelbouwers ingevoerd worden; dat zou langs de geschikte personen en met geduldig werken kunnen bereikt worden. Wij zelf hebben daarover meer-

malen met zeer bevoegde personen gesproken die het eens zijn daarmede. Wij weten wel, en het is hier in dit bestek niet de plaats daarover breedvoerig te handelen, dat de kwestie van vervoer niet zo eenvoudig is, doch we menen dat het plan: in Congo orgels te leren bouwen door onze orgelbouwers goed uitvoerbaar is wanneer men zou werken volgens een degelijk plan.

De grote vraag die wij stellen aan onze orgelbouwers en aan de op dit gebied bevoegde personen is de volgende:

Bestaat er materiaal, hout, leder, enz. dat bestand zou zijn tegen het klimaat in de streken van Congo buiten de mandaatgebeden?

Wanneer de mogelijkheid daarvan vastgesteld kon worden kan het volgend voorstel een grote kans krijgen om met succes uitgewerkt te worden:

Men make voor de kerken van Congo een speciaal type van orgel, dat door een stevige samenwerking onder onze orgelbouwers goed kon verkregen worden, bij zover dat enkele belanghebbende personen in de kolonie dit type gemakkelijk kunnen monteren. Zo zou men stilaan een orgelbeweging in Congo ontwikkelen die na een relatief korte tijd aldaar een centrum van orgelbouwkunst zou wettigen, al dan niet op zich zelf, dan toch als tussenschakel tussen de kerken en de orgelbouwers in België.

Het overgroot aantal orgelbouwers in ons land (denken wij aan de toekomst van de vele orgelbouwers-zonen!) is een reden te meer om met durf en krachtadigheid dit probleem onder ogen te nemen. Of zullen weer buitenlanders het zaakje vóór onze neus moeten opknappen?

D e S c h a l m e i

Bezoek van Mr. Jos Biroeli, zoon van de Mwami van Urundi, in het bureau van «De Schalmey». De zeer sympathieke kroonprins interesseerde zich aan de orgelbeweging en tekende het gulden boek van «De Schalmey».

Victor Hens op bezoek.

KOPPEN

VICTOR HENS

Het past, dat we na een contactname met een organist uit de oudere generatie, Mr Emiel De Groote, oud-organist der St-Baafskathedraal ons zoeklicht verplaatsen naar een figuur uit de aankomende concert-organisten-generatie. Wij meenden geen betere te kunnen nemen dan iemand die leerling was van de oudere school langs Callaerts en Alex. Paepen en van de nieuwere met Prof. Flor Peeters. Hij heeft beide methoden gevolgd met brio en heeft een hoge graad van perfectie en nauwgezetheid bereikt.

Victor Hens is nu 29 jaar, werd te Antwerpen geboren waar hij nog verblijft.

In 1944 beëindigde hij zijn studies in het Lemmensgesticht als Laureaat. Verder verwierf hij de 1^e Prijs voor orgel in het Conservatorium te Antwerpen en de J. Callaerts-prijs.

Als vrije leerling vervolmaakt hij zich in het orgelspel aan het zelfde Conservatorium onder de leiding van Prof Peeters.

Hij werd ondertussen tot organist benoemd in de Dekanale St-Amanduskerk te Antwerpen.

Victor Hens is voor de lezers van « De Schalmei » geen onbekende meer. De talloze concerten in de Dominikanerkerk en in de grote steden van het land getuigen voor hem. Wij menen niet de waarheid geweld te doen wanneer wij hem als tweede (dus na Prof Peeters) stel-

len voor wat het aantal concerten betreft. Wij hebben hier lang met hem gesproken over de orgelbeweging en we hoorden niet minder over hem van vrienden van beide zijden. Wij menen hem daaruit te kennen als een onvermoeibaar werker en, alhoewel wij de indruk hebben dat het publiek van Antwerpen stellig achteruit staat bij dit van vele andere steden op orgelgebied, is hij vol goede hoop dit te kunnen veranderen na aanhoudend te werken en te strijden voor dit doel. Hij heeft zeker daarvan reeds een deel bereikt doch er blijft nog enorm veel te doen. Wij hebben echter de indruk dat de orgelbeweging te Antwerpen in zeer goede handen is: vaardige handen, kunstenaars-handen, handen van een werker! « De Schalmei » wenst onze vriend Vic Hens een verdere schitterende loopbaan! De Schalmei zal de lezers verder op de hoogte houden van dit kunstenaarsleven dat voor de beweging en het land een grote belofte inhoudt.

Brief uit Chili

Hier een brief van een trouwe lezer van « De Schalmei ».

Ik leef hier waarschijnlijk op veruit de verste afstand van al uw Schalmeilezers; maar dat doet er niet toe, even regelmatig alsof ik in België zou wonen komt me regelmatig uw tijdschrift toe. Ik dank u voor de zorg daarvoor.

Uw tijdschrift is zo de enige verbinding die ik op dit ogenblik nog heb op musicaal gebied, op een afstand van zo maar 14.000 km; u kunt rekenen dat ik dan ook van de eerste tot de laatste letter lees. Ik moet u gelukwensen om uw moed en doorzettingsvermogen. U ziet, de aanhouder wint!

U hebt natuurlijk uw zending, en ze is schoon, langs degelijke muziek de mensen nader tot God te brengen. Wij staan hier rechtstreeks in de voorlinie voor 't werk der zielen en muziek is daarom ook maar een middel; alhoewel wij dat middel heel goed gebruiken.

Mijn groot spijt is dat er hier geen orgels zijn die treffelijk zijn. In heel Santiago zijn er twee orgels waarop een recital zou kunnen gegeven worden, dat zijn er die vóór een tiental jaren door Waleker uit Duitsland gezonden werden. Ik heb in onze kerk een prulleke met wel twee klavieren doch slechts pedaal tot de tweede fa, daar kan ik dus geen enkel fuugske op spelen. Als enig solo-spel voor een koraal van Bach altijd dezelfde flute harmonique of een prestant die veel te snijdend is. Enfin we doen wat we kunnen.

Ik zie dat ge formidabel afgeeft op de Hammond-orgels. Ik geef u graag toe dat dit niet het ideaal is maar voor Zuid-Amerika is dat de enige oplossing. ER ZIJN IN HEEL CHILI MIS-SCHIEN EEN 20-tal ORGELS, hoe wilt ge dat daar een orgelmaker zou kunnen leven. Daarom is het ook dat er geen enkel verdienstelijk gebouwd werd.

Hier ergens in een rijke kerk van Zusterkens die uit Frankrijk gekomen zijn STAAT EEN CAVAILLÉ-COLL, maar die mensen hebben er een pianofabrikant bijgehaald om het te kuisen. Hij heeft dat ook grondig gedaan, doch de schone vier-rang mixtuur heeft hij fijntjes naar de knoppen geholpen! Dan staat er aan dat zelfde orgel een SMIDSE-VENTILATOR die een eigen

toon heeft, een mooie la bémol! en die klinkt in een halfsterk spel zo sterk door dat ge hem doorheen alles stevig hoor!

Hier op 500 meter afstand staat een Hammond-orgel, en als gij, met al uw lezers moest weten in welke omstandigheden wij hier wonen, dan zult ge 't me van harte vergeven dat ik daar om de veertien dagen mijn hart eens ferm ga ophalen om een beetje Bach te spelen. Ik heb op mijn repertorium enkele kleine korallen, de Toccata in re kl.; de Prelude en fuga in Do Gr., in si kl, de tripel fuga, de grote prelude in F, in Sol gr., de Fantasie en fuga in Sol kl., hiervan ben ik nog de fuga aan 't instuderen. U ziet dat we hier, doorheen al ons werk het orgel niet vergeten! Het is slechts een Hammond-orgel doch ik beschik nu toch over twee klavieren en volledig pedaal, zodat het ten minste mij de illusie geeft te spelen op een onzer vele mooie orgels in Vlaanderen en Nederland.

Later stuur ik wat meerdere gegevens over het Cavallé-Coll-orgel. Ik zal trachten te weten van waar het juist komt en ook de dispositie mededelen.

Hartelijke groeten aan al de lezers en goed heil!

HUMBERTUS MORIS
Santiago

Lees dit artikel in blokletters! Het is een geschiedkundig feit! (N.v.d.R.)

Orgelbouw in Nederland

V.

OVER ADVISEURS EN HUN HOBBY'S

aat ik maar dadelijk met de deur in huis vallen: ik wil het hebben over de adviseur en zijn hobby's; meer over de hobby's dan over de adviseur-himself. Over de adviseur heb ik vroeger in ons tijdschrift vele schone woorden kunnen schrijven (Rudolf Agricola en Charles Philbert - Jrg. II). Het is zijn taak, intermediair te zijn tussen beide partijen: hij moet de opdrachtgever beschermen tegen de uitvoerder, de uitvoerder tegen de opdrachtgever. Hij moet op een strikte manier nagaan, of de bepalingen van het contract eerlijk, volgens de goede trouw en volgens de regels van het ambacht worden uitgevoerd. Een grote kennis van zaken, van rechten en economie, maar ook van het ambacht moet van hem ge-

vergd kunnen worden. Hiernaast is geen plaats voor «hobby's».

«Hobby», «hobby-horse» omschrijft mijn woordenboek als een stuk kinderspeelgoed; het is een afleiding van een werkwoord dat alle gebrekkigheid-in-gang in zich verenigt: strompelen, kreupel lopen, struikelen, (de goede gang van zaken) belemmeren; als substantief: een strompelende gang, een moeilijkheid. Het ziet er dus voor ons veelgebruikt woord «hobby» niet best uit. De gunstigste betekenis komt dan nog toe aan de hobby als stokpaardje, als liefhebberij.

Wat heeft de «liefhebberij», wat heeft het «stokpaardje» in de orgelbouw te doen? Dit kunstenaars-ambacht is er toch eigenlijk te verheven voor, en daarom wil ik het hier kort en goed als conclusie — nu reeds — kwalificeren

met een ander geleend vreemd woord: «hokum», dat aan de overkant van het grote water «mooidoenerij», «onzin» betekent.

Hoe komt deze stokpaardjes-ruiterij in dit ambacht? De Duitsers noemen het deftig «Prinzipienreiterij», maar het komt op hetzelfde neer. Het verduidelijkt enigszins de oorsprong: men hecht sterk aan bepaalde beginselen en wil die, kost wat kost, doorgevoerd zien overal waar men het voor het zeggen heeft. Maar ook daar is een orgel te goed voor.

Hobby en snobisme liggen in de regel dicht bijeen; ze zijn beide voortgekomen uit een gebrek aan wezenlijk inzicht in de kwesties waar het over gaat en dus een gevolg van een te oppervlakkige kijk op de zaken. Als zodanig vormen ze dus een belediging voor de stand van het ambacht en een benadeling voor de uitvoering van ernstige plannen.

Hoe komt men in de orgelbouw aan hobby's? De grondoorzaak is te vinden in een haastige liefde voor het orgel als verschijnsel in onze cultuur. Men is een ogenblik diep begeistert voor het klankfenomeen van een bepaald type orgel, en wil dit graag overal gaan terug vinden. Men geeft zich min of meer moeite om na te speuren, waarin dit schone orgel verschilt van andere, die op dat ogenblik minder schoon worden gevonden. Men meent in dit verschil het recept te hebben gevonden voor «het» orgel en men propageert dit allerwegen. Eensdeels is hiervan iets te verstaan: We herinneren ons maar al te goed de diepstand van de orgelbouw: de voorbeelden staan nog overal om ons heen, want een orgel is een instrument dat jaren mee moet. Maar bij de beoordeling van deze en de vergelijking van de slechte nieuwe met de goede oude orgels ontbrak vaak een zeer voorname factor: nl. die van het vakmanschap, wat ook weer in vele gevallen excusabel was, gezien het noodlottige feit, dat er ook onder de orgel-monteurs tal van lieden waren, die van het schone ambacht slechts uit de verte hadden gehoord en die, noch op grond van hun vorming, noch uit hoofde van hun prestaties voor een volwaardig orgelbouwer konden doorgaan. In die dagen hebben, zelfs met hun hobby's, vele adviseurs goede dingen voor het orgel gedaan. Maar afdoende is hun optreden niet geweest.

Daar kwam uit de Elzas de roep naar een vernieuwing van de orgelbouw op de oude grondslagen. Schweitzer en Rupp trachtten een brug te slaan tussen de oude Franse en de oude Duitse orgelbouw. Er werd over geschreven en over vergaderd op internationale congressen. Daar werd het nieuwe orgel geboren: het had het model van het oude. Dan, in de twintiger

jaren onzer eeuw, gaat men in Duitsland verder met het naspeuren van de beginselen der oude orgels. Men bouwt naar een ontwerp-dispositie van Michel Praetorius (*De Organographia* - 1618) in 1921 een model-orgel met de oude dispositie, met de oude mensuren die men aan bestaande oude orgelpijpen had opgemeten. De begeesterde berichten die de luis-teraars van dit orgel meebrachten, zetten aanstonds de orgelwereld in vuur en vlam. De theoretici gingen nog verder en verklaarden zeer nadrukkelijk, dat alleen de orgels van de oude stempel de wezenlijke en waarachtige orgels waren, en dat al wat na 1800 was ontstaan, eenvoudig verwerpelijk was. De grote verdiensten van een Cavallé-Coll zag men over het hoofd, mede doordat men zijn beginselen niet begreep en ook doordat men die beginselen merendeels slechts kende uit de minder goede navolgingen en de overdrijvingen van latere orgelbouwers en orgelmonteurs.

Hier begonnen de fouten van het nieuwe systeem zich te openbaren. Er was teveel over orgelbouw geschreven, en ook in de orgelbouw begon zich de grote fout van het intellectualisme der twintigste eeuw te wreken: wie maar veel over orgels en orgelbouw had gelezen, meende er zich een oordeel over te kunnen aanmeten. Meende zelfs orgelbouwers de weg te kunnen wijzen. Enerzijds ontbrak het de orgelbouwers aan voldoende intellectuele vorming om de historisch beter geschoolde, wiskundig beter onderlegde, technologisch meer geletterde adviseur van antwoord te dienen: Hij was toch immers niet meer dan een handswerkman! Hij was niet meer dan de man die met gereedschap kon omgaan en een voorwerp kon maken naar een tekening, en een omschreven ontwerp. Het maken van de ontwerpen werd aan de «adviseurs» overgelaten, aan de mannen die het geval uitdachten. En, nietwaar, de idee prevaleert boven de daad. Het is alweer verklaarbaar, wanneer men eraan denkt, dat het ambacht dat «orgelbouw» heet, sinds honderd jaar niet meer was geweest dan een handwerk als ieder ander, niet meer was wat het vroeger was geweest: een kunst als beeldhouwen en schilderen. Het ambachtelijke was erin verdrongen door het alleen-maar handwerksmatige, en dat was tenslotte de oorzaak dat de alleen-maar handwerksman-orgelbouwer zich de mindere voelde van de man die «geleerd» was in dit vak. Vandaar dat het mercantilisme in een latere periode zulk een bijtende greep had op de «orgelfabrieken», een greep, waaraan ook nu nog de huidige orgelbouwerijen niet geheel en al ontkomen zijn.

Het was een janboel in de orgel-makerij en

daar hebben vele adviseurs veel goed kunnen doen, doordat zij de orgelbouwers weer de wegen hebben gewezen om uit het moeras te ontkomen. Ik denk aan mannen als Schweitzer en Rupp, aan Mahrenholz en Gurlitt en Smets. En toch...!

En toch is er uit hun handen groot kwaad gekomen. Men komt er niet met het copieren van oude instrumenten, van oude mensuren, van oude disposities. Een beslissende keuze uit het wat en het hoe van al deze dingen behoort niet in de eerste plaats aan de man van de wetenschap, maar aan de kunstenaar. Deze beslist hierin met een fijne, met een onfeilbare intuïtie. Hij heeft natuurlijk zijn vakkennis om zijn intenties uit te voeren, doch dat zijn de dingen van « het tweede plan ». Van veel meer belang is zijn geestelijke vorming, **die gelijke tred heeft moeten houden met de vorming van zijn technische kennis en zijn technisch kunnen**, d.w.z. met zijn ambachtelijke vorming.

Heeft het bij onze orgelmakers al ontbroken aan een voldoende geestelijke en artistieke vorming, bij vele van de adviseurs missen we maar al te zeer de ontwikkeling van het ambachtelijke. Maar dat niet alleen: het inzicht hierin ontbreekt, ook het inzien van de noodzaak daarvan voor een vruchtbaar adviseurschap komen vele tekort.

Welke adviseur van vandaag de dag is in staat om de delen van een windlade met een schaaft naar behoren te bewerken, wie van hen kan een voet aan een pijp solderen? Welke orgeltheoreticus is in staat een zwikkel van een balg uit te snijden en in te plakken? Zo zijn er honderd dingen op te noemen die een welonderlegd theoreticus wel « kent », desnoods nog « weet », doch die hij in de praktijk niet tot een goed einde kan brengen. M.a.w. het vak verstaat hij niet. Maar dan zijn zijn oordelen en zijn voorschriften ook niet van doorslaggevende waarde. Dan spreekt en schrijft hij over dingen, waarvan hij de portee niet kan overzien. Dan blijft hij zitten op hobby's. Dan komt hij met « recepten » aandragen, geconstrueerd op papier, maar ondervindingen van elders.

Wanneer de oude Philbert een voorstel had te doen aan de Adema's bij de bouw van het orgel van de « Mozes », ging hijzelf aan de schaaftbank staan, stak hij zelf de soldeerbout in het vuur en experimenteerde tot de oplossing gevonden was. Die legde hij aan de orgelbouwer voor en samen werd de toepassingsmogelijkheid besproken. Hij zwoer niet bij maten en mensuren, hij, die op de ateliers van Cavallé-Coll als kind in huis was. Als verstandig mens nam hij wel de oude beproefde maten en mensuren tot grondslag, maar hij behield

zich de volle vrijheid, om er aan te wijzigen wat de plaats en de omstandigheden eisten. Elke maat, elke vorm, elk stukje hout of metaal of leder dat bij het orgel werd gebruikt, zag hij in het grote verband van het geheel, had voor hem de waarde van een factor in de uiteindelijke klank die het orgel moest voortbrengen, bezat deze waarde voor de muziek die hij als zijn ideaal kende voor het orgel van zijn dagen.

In onze dagen predikt de adviseur de teruggang naar « het waarachtig orgel », waarmee hij dan bedoelt, met labialen van oude mensuur, met tongwerken als in de zeventiende eeuw werden gemaakt. Maar is deze tijdsbepaling niet volmaakt willekeurig? Waarom kan het niet het Brabantse of Hollandse orgel van de zestiende eeuw zijn? Waarom niet het oude orgel van Delft van 1455, waarom niet een orgel met alleen maar een blokwerk van prestanten? Weet die hobby-horse riding adviseur dan niet, dat ook de Baarpijp, ook de tongwerken, ook de Genshoorns, Nachthoorns en andere registers maar toevoegingen en uitbreidingen, erger nog: instrumenten-nabootsingen waren bij het oude prestantenkoor? Waar wil hij dan toch de grens trekken? Wat is er voor bezwaar tegen een min of meer volledig Violon-koor op een groot orgel? Wat heeft men toch tegen een goed geïntoneerde Fluit-harmoniek? Het Alkmaarse Sint-Laurens-orgel bezit een Viola (een tongwerk, nb.) dat — ik schreef dat vroeger reeds — dat klinkt als een strijkkwartet. En dat is een register « uit die goede oude tijd ». Of alweer niet?

Er is aan die hobby-horse riding nog een andere, een heel lelijke kant: Ik hoorde kort geleden een orgel inspelen door niemand minder dan Hendrik Andriessen. Deze organist, een der eersten van het land, heeft een bijzondere voorliefde voor Cesar Franck. Het orgel waarop hij het Derde Choral te spelen had, miste daarvoor de geëigende dispositie: Geen enkel strijkend register, de tongwerken te hard. Hetzelfde euvel is ook Charles Tournemire overkomen, toen hij, het was kort vóór de oorlog, in het Zuiden van ons land een dergelijk orgel te bespelen kreeg, en — daar was het Tournemire voor — een werk van Franck zou spelen. Ja maar, ja maar, vrienden, dat was toch al te bar: De labialen van beide orgels zijn zeer goed gemaakt, goed geïntoneerd. Maar het is geen orgel om er Franck op te spelen. Wat nu? Dus ook geen Widor, geen Vierne, geen Flor Peeters, geen Andriessen? Ja, wat wil men dan? Hebben deze mensen geen orgelmuziek geschreven? Spreekt uit deze houding der « barok-orgel »-adviseurs niet een discriminatie van componisten als Franck en Widor en Vierne en Peeters en Andriessen en... somt U maar verder op.

Men ziet wat aan al deze dingen vast zit. Wat betekent toch die veroordeling van de Fluit-harmoniek van Cavaillé-Coll? Wat betekenen toch al die «adviezen» ten bate van het «echte» orgel (excusez du peu!)?

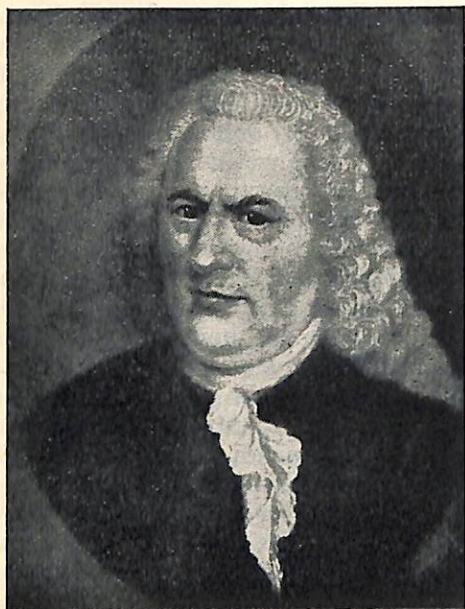
Ik wil hier nogmaals Philbert citeren (cfr. De Schalmei - Jrg. 1, blz. 19): «Het zoude mij,» schrijft hij 19 Augustus 1869 in een brief aan Adema, «veel genoeg doen, indien ge wildet ook eene proeve nemen met eene middelbare mensuur tusschen Clarabella die te dik en Violino die veel te nauw is voor zulk een klavier... (spat. van ons - P.V.) ...Ik heb het intusschen op een tabelletje gebragt, tegelijk met de Clarabella en het Violino. Het zoude mij ... den grootsten genoeg doen, dat gij die proeven met veel zorg wildet behandelen.» Op deze wijze adviseerde Philbert over de afmetin-

gen van de windkanalen, over de conducten, over de plaats der verschillende registers... Het resultaat staat nog altijd tot onze grote bewondering.

Waarom «adviseert» men alleen, vanuit zijn eigen (of uit anderer) hobby's, tot het maken van het orgel naar oud recept? Waarom niet zo, dat men ook aanraadt, om naast de grondstemmen met oude mensuur en voldoende vulstemmen, ook een aantal register met de latere mensuren (overblazende fluiten en strijkers)? Waarom tracht men nog enige «strijk» aan te brengen met brede labiums en lage opsnode? Het is alles zo onzakelijk en verwarrend.

Voor een kunst-ambacht als de orgelbouw is hobbelpaard-rijden toch niet de aangewezen manier om iets te bereiken. Kom nou!

Piet Visser

Aan E. H. Pater Jean d'Elbée, socc.

Enkele Orgeltesten van J. S. Bach

IV

Preludium en fuga in b (si)

Dit oeuvre — echte bronzen muziek — is wellicht het meest rijpe onder al de orgelwerken van Bach; het is één deining en koepeling van geluiden en dateert ongetwijfeld uit de Leipziger periode.

Het preludium doet twee groepen van sterke sonoriteiten contrasteren: Hauptwerk en Rückpositif (of bij gebrek daaraan van Oberwerk);

het doet zich voor in een weelde van prachtig, pronkerig, feestelijk rhythme vol sprankelende fantasie in de vele, vrije arabesken, en kan doorgaan als het ideale toonbeeld van een barokmonument. Voornaamheid van uitdrukking, preciesheid, mannelijkheid, vloeiende thematiek (als met zachte weemoed omfloersd), sterk gespannen dynamiek, maken van dit Preludium een unicum in de ganse muziekliteratuur. Het is een volmaakt meesterwerk, waarop nu eenmaal niets valt af te dingen. Alles is hier te bewonderen: de frisse en grootse inspiratie, de ideale vorm, het volmaakt evenwicht van contrapunt en harmonie. Voorzeker is het contrast tussen dit dynamisch preludium en de daarop

volgende rustige fuga hier uitdrukkelijk bedoeld. Inderdaad, in de fuga verstilt en luwt het geweld, zodat we hier in waarheid te doen hebben met een tweeluik. Het Preludium met zijn twee thema's die zeer vrij bewerkt worden, heeft de allure van een groot, vrij recitatief; de fuga met het éniig-mooi majestatisch, beschouwend en zacht-welvend hoofdthema deint geleidelijk uit tot een weelderig, gotisch, polyphonisch slot, waarbij zich een nieuw thema van een zegevierend karakter is komen toevoegen. Zij vangt aan als een gewone fuga met thema en tegenthema; in het tweede deel komt dan het tweede tegenthema als een fanfare opdagen in de scherpe stem van de soprano; het wentelt en cirkelt door alle partijen, het beheerst en rukt de andere thema's mede in een « apocalyptisch crescendo » (F. Germani), naar het grandioze besluit van dit epos.

Preludium en fuga in a (la)

De meeste Bach-kenners doen het Preludium opklimmen tot de jaren van Weimar (1708-1717), zodat het geschreven werd in de volle kracht van Bach's gerijpte jeugd. Wat J. Kehler van de grote en bekende Fantasie in g (sol) zegt, kan men hier nagenoeg herhalen: « een geïmproviseerd heldendicht... doch het losstormen van de geniale improvisator wordt bedwongen en beteugeld door de wijze bezonkenheid van het volledig gerijpt kunstenaarsschap. » De inleidende cadenza op de manualen en de hieropvolgende pedaalsolo bestempelen dit werk tot een waar virtuosostenstuk. Het is een Fantasie die nogmaals de herinnering aan Buxtehude oproept, doch Bach haalt het op zijn grote voorganger door meer evenwicht en verhouding in de uitwerking.

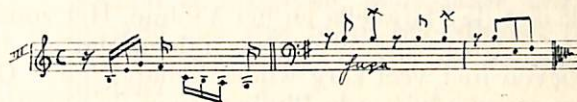
Na die inleiding wendt Bach de toccata-vorm aan met virtuose trekken en viriele cadenzen op het pedaal; het laatste deel is meer bezonken. Al moge aan dit Preludium de strenge eenheid ontbreken, toch is het stevig gebouwd; men zou het kunnen beschouwen als één lang crescendo, dat uitmondt in een krachtig thema, dat tamelijk bondig en sober wordt ontwikkeld.

De fuga die hierbij aansluit dateert uit de periode van Leipzig. Zij dwingt onze onvermengde bewondering af door haar vloeiend lijnenspel, haar edele gratie, de reuzenadem waarmee zij ontwikkeld wordt. Na een klassieke expositie en re-expositie, volgt een rustiger episode, een soort « bicinium » dat de intrede van de « stret-

ti » voorbereidt. Zij besluit met een bravourachtig einde, een prachtige peroratie, wellicht bedoeld om beter het verband met het Preludium te doen aanvoelen. Tussen de inleiding en de peroratie doet het tweestemmig middenpaneel aan als een oase van vrede, rust en bezinning midden de polyphonische overvloed van deze fuga. Wil men deze fuga tot haar volledig recht laten komen dan moet zij zeer nauwkeurig gearticuleerd worden.

Preludium en fuga in e (mi)

fa kr.

De interne kritiek van deze compositie overtuigt ons zonder moeite dat zij moet gesitueerd worden tegen het einde van de 1^e periode nl. tijdens de dagen die volgen op de reis van Bach naar Lübeck om er Buxtehude te leren kennen. Hoewel van korte omvang is dit een van de meest volmaakte orgelcomposities die Bach geschreven heeft; zij behoort tot de categorie van de decoratieve werken. De dramatische recitatieven van de inzet, die als een schitterend loofwerk dit Preludium inleiden, voeren naar echte Buxtehude-figuratie (maat 6-11) met pedaalsolo. Vanaf de 11^e maat laat zich in het pedaal een kernachtig motief horen, dat op sequens-achtige wijze wordt herhaald en met sterke akkoord-slagen begeleid wordt. Het klimt naar de bovenstemmen waar het in gemoduleerde vorm verschijnt; in de 18e maat komt een nieuw, kort en weemoedig motief in de 2e stem opduiken, begeleid door « onwillig abweherende Akkorden » (Spitta). Over gans deze episode ligt een eigenaardige tover. De rest van dit Preludium wordt beheerst door het thema in pedaalsolo à la Buxtehude; men lette nog op de trotse verre sprongen van het pedaal vóór het einde.

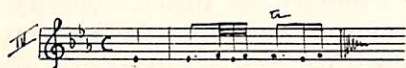
M. Dupré tekent dit werk als « une sorte de marche solennelle et grave scandée jusqu'au bout par de puissants accords que coupe seulement la pédale par des rappels du récitatif initial. »

Het hoofdthema van de fuga is rustig, bescheiden en eerder onpersoonlijk, en het tegenthema verschijnt als een soort emanatie van het hoofdthema dat het a.h.w. komt opluisteren en in de bloemen zetten. Er is geen enkele modulatie in deze fuga, die als een stille klacht van weemoed voortschrijdt: « la fugue, sur un sujet grave et austère, est un sanglot douloureux, poignant dans sa dignité » (Dupré).

Preludium en fuga vullen hier elkander aan tot een wondervol poëma van smart, waar tevens de lichtstralen van geloof en hoop komen doorheen gluren.

Koraal

„O Mensch, bewein dein Sünde gross”

Het is wel een onbegonnen werk deze compositie te willen verklaren, men moet ze horen en nog horen, beluisteren met gesloten ogen en met een hart in staat van genade. Cantiek van tranen en vertedering, van liefde en wroeging en berouw, waarvan A. Guilmant zegde: « J'espère l'entendre au ciel. » En A. Pirro schreef: « Les pleurs s'y répandent longuement. Abandonnez-vous à ce mouvement du contrepunt, par où s'écoulent les larmes versées à cause du péché. Distinguez ensuite l'image du Médiateur (mesures 12 et 13) chargé déjà de son fardeau. Eprouvez l'ampleur de ses bienfaits (m. 13-17) et l'apréte de son sacrifice. Observez enfin cette montée soudaine et ce jet des lignes vers les hauteurs, comme si vous y aperceviez le dernier effort du portement de la croix. »

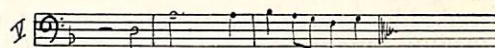
Alleen het mysticisme, het geloof en de eenvoud van Bach waren bekwaam om die diepte van gevoelens uit te drukken, die nodig zijn om én het offer van de Zaligmaker én de vermorzeling van het rouwmoedig hart te verwoorden. Wij staan hier voor een summum van expressiviteit, gedragen door het subliemste contrapunt. Hoe meesterlijk wordt de zware zondenlast, die de Heiland voor ons heeft getorst, de angst die Hij om onzentwille heeft doorstaan en de bitterheid van onze tranen, hier afgeschilderd door de stamelende repercussie-noten (zoals ook in het sublieme « O Lamm Gottes » uit het « Orgelbüchlein »). En hoe verstilt het « Adagiosissimo » van het slot tot een ingehouden snik, wanneer de gelovige ziel de Heiland beschouwt, die voor haar zolang aan het schandhout van het kruis heeft gehangen.

Ook het hardvochtigste gemoed moet zich laten vermurwen en zich gewonnen geven voor deze muziek.

Men kan zich moeilijk een meer ontroerend gebed indenken. Het lijkt wel of al het bitter leed, al het prangende lijden dat ooit door dit tranendal vloeiende of in een mensenhart lag opgepropt, in deze bladzijde werd neergelegd en opgestapeld tot een berg van smart en vertedering. Hoe spontaan borrelt de musicale para-

phrase op, zacht, welsprekend en oneindig-weemoedig. Alles bloeit zo natuurlijk open: de stilvlammende lyriek in de versierde soprano-partij; het subiele contrapunt — als een wazige achtergrond — schept gevoelens, verbreedt de uitdrukking en de gedachte, verlicht het geheel met broze, onvatbare poëzie. Alles is hier even bewonderenswaardig: de magistrale techniek, de intense uitbeelding van smart, maar die als doorstikt is met de gouden draad van geloof en vertrouwen. Ja Bach is het Godskind, naief van ziels-heerlijke openheid... ongerept en kristalzuiver van vrome ontroeringen. (I. Querido)

Canzona in d (re)

In dit werk, dat gelijkt op een lyrische fantasie, zijn de Zuid-Duitse en Italiaanse invloeden zeer duidelijk merkbaar. De klare, glasheldere dispositie maakt het tot een der rijpste werken uit de middenperiode van Bach. Nar de vorm beschouwd kan men het zich indenken als een overgang tussen preludium, fuga en sonate.

Aan de twee delen waaruit deze compositie bestaat ligt eenzelfde thema ten grondslag. Bach breekt hier met het strenge kader van de Duitse fuga om zich te vermeien in de soepele fantasievorm.

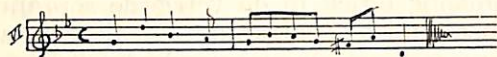
Het thema zelf — dat samenvalt met de aanhef van de Gregoriaanse Introitus « Gaudeamus » —, is overbekend; men vindt het bij de voorgangers van Bach zoals bij Vittoria (in het motet « O vos omnes »), bij Frescobaldi (in diens « Canzona dopo l'Epistola della Messa della Madonna »); later vindt men het nog bij Wagner (in « Parsifal »), bij Fauré (in « Madrigal », op. 35).

Deze Canzona van Bach heeft iets van Frescobaldi's candiede directheid. Het thema wordt in het pedaal geëxposeerd (de enige keer dat dit bij Bach gebeurt) en stijgt daarna, volgens een nauwkeurig uitgewerkt plan van de bas naar de soprano; het wordt tegengesteld aan een tegenthema dat een even plechtig karakter bezit. Dit eerste deel kent geen enkele modulatie of divertimento.

Het tweede deel van deze tweeluik kent wel een verandering van rythme (3/2, voorheen C), doch de omlijsting en de atmosfeer blijven dezelfde; ook de thema's verschillen niet.

Beweeglijkheid, tedere lyrische poëzie, religieuze inspiratie, maken deze canzona tot een juweel van Bach's orgelkunst.

Fuga in g (sol)

spraak tussen een lang-uitgesponnen, zeer buigzame vocalise die aan de rechterhand wordt toevertrouwd en anderzijds een gebroken staccatolijn in de linkerhand, terwijl het C.F. op het pedaal met een tongwerk 8' wordt voorgedragen.

Dit orgelstuk is één sterke vlucht, één plotse ontlasting van vreugde die als een pijl uit de boog wegschiet, soepel, lenig, zwierig, zonder ook maar eens op adem te komen. Het is een kort orgelstuk, symbool van de kortstondigheid, waarmede de vreugden ons in dit leven worden toebedeeld. De virtuositeit van de schrijfwijze staat hier niet ten achter bij de virtuositeit van de geest. Het is hier niet zozeer een Preludium dan wel een Fantasia in trio, een luchtig poëma vol innigheid, licht, blijdschap, een zinderende ontboezeming van zilver en zonnig geluk, een opeenstapeling van geurige bloemengarven. Als motto zou men boven dit orgelstuk het vers van Guido Gezelle kunnen schrijven:

«Ja er zijn nog blijde dagen in dit leven,
hoe weinig ook, er zijn er nog, voorwaar.»

Koraal

„Vor deinen Thron tret' ich hiermit“

Ziehier het muzikaal testament van de grootste orgelmeester aller tijden. Enkele dagen vóór zijn dood riep de blinde, zieke meester zijn schoonzoon en leerling Altnikol en zegde hem: «Ga papier halen want ik voel muziek in mijn hoofd.» Dan dicteerde hij hem dit koraal, de zwanenzang van de meester die reeds op de drempel van de eeuwigheid staat en het tijdelijke met het eeuwige gaat verwisselen. Het is zijn muzicaal testament, zijn troostrede tot de treurende gelieven, zijn dankgebed tot God: «Heer mijn leven is niet altijd gemakkelijk geweest, maar het is, alles samengenomen, goed en heerlijk geweest, want Gij hebt me laten delen van de vreugde van Uw schepping.» Vanuit de donkere doodskamer laat hij een laatste

maal, hier op de aarde zijn ziel zingen tot de Heer van alle barmhartigheid: «Nu ga ik voor Uw troon verschijnen.» Een laatste maal heeft hij, in het zicht van de dood willen beroep doen op zijn hoogste, voldragen kunstenaarschap: «Il est évident que Bach a voulu, une dernière fois, parler en maître.» (P. Floriand)

Men zal moeilijk uitmaken hetgeen hier het meest te bewonderen valt: de pracht van het weelderig contrapunt, de intense uitdrukingskracht van de serene melodie, de eenvoud van de aangewende middelen, het intieme archaïsme, de schier naakte eenvoud van stijl die zo opvallend afsteekt tegen de rijke volheid van de laatste twee maten die zo expressief-menselijk zijn alsof Schubert of Schumann hier aan het woord waren.

Het is het laatste en opperste gebaar van de stervende Cantor: «Heer, het is goed geweest, laat me nu naar Huis gaan.»

BRONNEN

Hier volgt de lijst der voornaamste bronnen die ons dienstig waren bij het opstellen van onze studie.

Spitta, Ph.: J. S. Bach, 1874-1880.

Pirro, A.: L'Orgue de Bach. — Parijs, 1895.

Pirro, A.: L'esthétique de J. S. Bach. — Parijs, 1907

Schweitzer, A.: J. S. Bach, le musicien-poète. — Leipzig, 1905.

Frotscher, G.: Geschichte des Orgelspiels und der Orgelkomposition. — Berlin, 1935.

Peeters, Fl.: Interpretatie van de Preluden en Fuga's voor orgel van J. S. Bach in Musica Sacra. — December 1929, Maart 1930.

Schouten H.: Techniek van het Orgelspel, 2 dln. — Amsterdam, 1935-1938.

Schallenberg: J. S. Bach. — Amsterdam.

Kehrer, J.: J. S. Bach als Orgelkomponist und seine Bedeutung für den Kath. Organisten. — Regensburg, 1920.

Lenaerts, R.: J. S. Bach. — Diest, 1943.

De Becker, G.: Wezen en gestalten van de muziek. — Tielt, 1946.

Id.: Le problème musical. — Brussel, 1946.

Florand, F.: J. S. Bach, l'œuvre d'orgue. — Parijs, 1947.

Durourcq: J. S. Bach, le maître d'orgue. — Parijs, 1948.

Germani, F.: Guida illustrativa alle composizioni per organo di J. S. Bach. — Rome, 1950.

Wij benutten eveneens de concertcommentaren van Marcel Dupré, Flor Peeters, e.a.

Dr G. De Becker, s s c c.

Brief van Cavaillé-Coll aan de Heer Strauven

III.

Zoals wij redenen hadden te verwachten, heeft de publicatie van de onuitgegeven brieven van Cavaillé-Coll een groot succes. Meerdere Franse organisten en organologen bestellen de volledige lijst ervan omdat die brieven in sommige gevallen een nog ongekend licht werpen op verhoudingen tussen de beroemde orgelbouwer en andere figuren uit die periode en omdat zij de aandacht vestigen op meerdere zijden van het karakter van Cavaillé-Coll zelf. In dit schrijven komt een Belgisch orgelbouwer van die tijd niet in het mooiste daglicht staan. Cavaillé-Coll bijt van zich af. Wij vestigen er nogmaals de aandacht op dat we de brieven letterlijk overnemen. Het is dus niet nodig ons op menigvuldige «drukfouten» te wijzen!

De Redactie

★

Paris, le 5 Juin 1854.

Mon cher Mr. Strauven

Il ne m'a pas été possible de m'assurer de la vérité sur l'affaire de la commende des orgues Merklein, qui me fait l'effet du pendant de celle que le facteur Lorette s'était attribuée en faisant placer à ses frais un orgue à la nouvelle église St Joseph et en obtenant frauduleusement la permission du Doyen de Ste Genevieve de placer un tout petit orgue pour accompagner les Cantiques dans l'Eglise Ste Genevieve, toute fois je compte savoir demain la vérité sur toute cette affaire et je vous la dirai avec sincérité.

On vient de faire ici l'inauguration du grand orgue de St Eustache. Le colossal instrument n'a pas répondu à l'attente du public ni des artistes. On avait fait venir Lemmens de Bruxelles qui avait beaucoup d'effet sur notre orgue de St Vincent de Paul, mais ici ni lui ni les autres

artistes n'ont pas fait beaucoup d'effet sur le nouvel orgue.

Le buffet est fort beau mais le Ramage ne ressemble pas à son plumage. Espérons que nous réussirons mieux à Gand et que notre séance d'inauguration, sera mieux organisée car celle a été longue et ennuyeuse d'un bout à l'autre.
— à demain donc d'autres détails.

Je viens de voir le nouveau curé de l'Eglise St Eugène, Mr Locquand secrétaire de l'archevêché. Je lui ai communiqué le note que vous m'avez envoyé et il m'a dit avec franchise qu'en effet les donateurs du prix de l'orgue lui avait imposé Mr. Merklein à cause du bon marché ces facteurs faisant de grands sacrifices pour placer un orgue à Paris mais que c'est à tort qu'on s'est servi du nom de Monseigneur l'archevêque qui ignore complètement cette affaire. Je dois ajouter que Mr Locquand a été très peu flatté de la tartine et du charlatanisme des facteurs belges, et je suppose qu'il se chargera lui même de les rapeller à la Raison.

En ce qui me concerne je ne vois rien à faire contre cet abus de la presse qui insère toutes les nouvelles bonnes ou fosses moyennant finance, et d'un autre côté il ne faut pas donner à MMs les facteurs belges plus d'importance qu'ils ne méritent en relevant dans un Journal la fausseté de leurs prétentions. Nous attendons que leur orgue soit en place pour laisser juger le public, et je suppose qu'il n'auront rien gagné le commerce ni pour leur réputation ni pour leur bourse. Enfin laissons les venir ce n'est pas moi qui irai leur faire la concurrence du Rabais.

Mes hommages à Mr le Doyen et mes respects à votre Dame,

vosre Devoué

C. A. Cavaillé Coll

Ommereis doorheen de Kerkrekeningen van Klein-Brabant en Oost-Vlaanderen

BORNEM

Alhoewel we gemeend hadden op die belangrijke plaats een goede en rijke vondst te doen is het tegengevallen. In de Abdij van Bornem is het archief nog niet volledig geordend en in die aard nog niet uitgepluisd. Het zal echter onze vriend E. P. Raph. van Loon zijn die « De Schelmei » ter gelegen tijd het resultaat der opzoeken aldaar zal mededelen. Wat ook belangrijk kan zijn is de Abdijarchieven, is een lijst op te maken, en alle mogelijke inlichtingen samen te bundelen nopens de Paters- of Broedersorganisten die uit Engeland gevlucht, in de Abdij als dusdanig dienst deden. Kunt u me ook niet inlichten nopens de twee Engelse studenten « Sauvage » die in het klooster studeerden? Hun plaats van herkomst, de naam van hun ouders?

Ook in de dorpskerk, waar we de bekende Pastoor Lindemans van de « Duvelsschure » ontmoetten, zijn weinig of geen archieven meer overgebleven. Wel moeten er meer bestaan hebben rond het begin van deze eeuw daar hele bundels handschrift, uittreksels van het origineel archief, door een E. Pater samengebracht, nog in de archiefkoffer berusten. Daaruit kunnen we slechts een paar gegevens halen: « Item te Temsche betaelt ten jaere 1615 van een orgel, 180 p. » De naam van een orgelbouwer is hier niet vermeld.

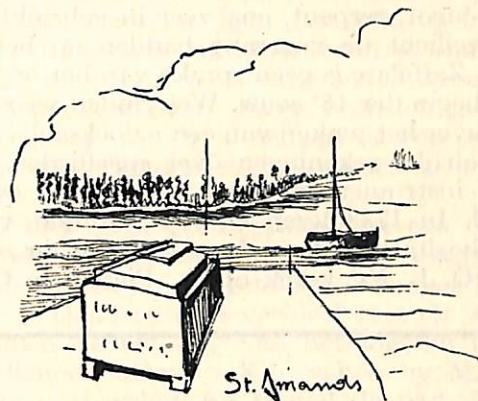
Een eeuw later wordt een nieuw orgel gebouwd (1721) door Mr Dielkens « orgelmaeker tot Mechelen voor 525 gulden, en onder den toren geplaatst ».

Dit is alles.

ST-AMANDS-PUURS

Een rijk en goed bewaard archief. De Z. E. H. Pastoor onderhoudt ons over de prachtige meubels die verbrand werden (zonder noodzaak in oorlogsomstandigheden) en over het vernieuwingswerk dat hij sinds jaren uitvoert. Hij kan met het nodig gezag spreken daar hij op deze mooie Schelde-parochie reeds 33 jaar Pastoor is. De kerk staat juist aan de boord van de Schelde, aan een prachtige bocht. Er overheen zien we Kastel en Moerzeke. Een puffende sle-

per sleurt een viertal binnenvaartschepen door het schitterende water. Het is een der warmste dagen van het jaar; met heimwee keren we de rug naar de felle Schelde en kruipen op de stik hete zolder: een echte broeikas. Onze verwachtingen zijn hier echter weer bedrogen uitgevallen.

Graf aan de Schelde.

In de 17^e eeuw worden geen teksten gevonden die op het bestaan van een orgel wijzen. Pas zeer aan het einde wordt een orgel gebouwd, in 1696 komen een paar nota's voor van « foeyen » die door zeker persoon aan de « orghelmaeckers » gegeven worden en voor het stellen van het hoogzaal, doch nergens een naam. Toevallig ontbreken de rekeningen vóór en na die datum. Pas in 1720-21 komt er nieuws. Mr Josephus Bader van Brussel bouwt een orgel. Hetgeen blijft van het oud orgel krijgt de orgelbouwer voor zichzelf. Dezelfde Bader vinden we nog terug in 1740. Op sommige plaatsen is het Pieter Bader die komt werken. Al deze feiten geven ons geen voldoende materiaal om de waarde en de uitgestrektheid van dit orgel te kennen. Het houtsnijwerk wordt gemaakt door Adrianus Nys van Temse (1734). In ditzelfde jaar komt Bader er de « sesquialtera » herstellen en de blaasbalgen.

Over de Bader's lezen wij in het Vlaams Jaarboek 1942, door Dr. Stellfeld, « Daniel Bader (1600) orghelmaeker en clavecingelmaker in Duitsland ». Wij vonden hier dus zeker een verwante van deze Daniel.

ZAFFELARE

Het is nog gebeurt in vroegere opzoekingen dat wij vaststelden dat er in het verloop der 17^e eeuw over een orgel geen sprake was en dat men, op een zekere datum, wanneer een nieuw orgel gebouwd werd, toch een paar regels wijdde aan het oud orgel. Bij nauwkeurig nazicht vonden wij dan ook in de 16^e eeuw nota's over een orgel (bv. in de Fondaties en Jaargetijden). Er was dus een orgel dat niet in gebruik genomen werd gedurende een ganse eeuw! Droeg dit orgel nog de sporen van de beeldstormerij en was er geen geld om het te herstellen? Dit lijkt ons mogelijk. Wij menen dat in sommige kerken wellicht ook geen orgel meer gebruikt werd daar in de 17^e eeuw de instrumenten in de kerk viole, bas, fagot, serpent, enz. zeer in gebruik waren en wellicht de voorrang hadden op het orgel.

In Zaffelare is geen sprake van het orgel voor het begin der 18^e eeuw. Wel vinden we rekeningen over het maken van een « docksael » in 1608 en talrijke rekeningen over speellieden en andere instrumenten, doch geen woord over het orgel. In 1733 lezen we het resultaat van een orgelvisitatie gedaan door J. B. Latour organist van O. L. Vr. kerk op St. Pieters te Ghendt,

waarbij hij verklaart dat het orgel gerepareerd door J. B. Forceville hem bevalt en dat hij die gevonden heeft « in haer gudt accordt ende egale ermonie ». In dit zelfde jaar wordt een nieuwe orgelkast gesneden door Frans Verschuren. In het contract wordt speciaal geëist dat het beeld van de H. Cecilia en de Engelen van het oud orgel ook op het nieuw moeten geplaatst worden.

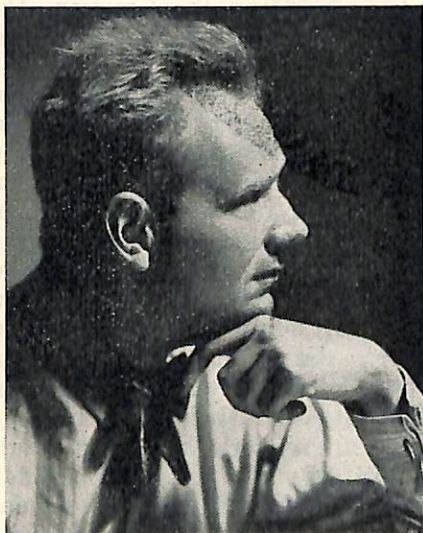
Nog in hetzelfde jaar, onder de quitanties vinden we nog het volgende « Betaelinghe in minderinghe van het maecken van het orghel binnen Saffelaerekercke op 25 Juny 1733 » ondertekend Egidius le Blas. Op hetzelfde bladje staat dezelfde tekst met de handtekening van J. Forceville.

Joanne Baptist Forceville

Wij danken van harte de ZZ. EE. HH. Pastors die hun archief zo vriendelijk ten onzen dienste stelden.

B. D. K.

+ De Schalmey stelt U voor...

JAAP VRANKEN

De naam Vranken is in de Noord-Nederlandse muziekwereld niet onbekend. De Vrankens stammen uit Hollands Limburg, vanwaar ze

naar het Noordwesten zijn getrokken en zich, de een in Utrecht, later in Den Haag, de ander in Amsterdam, hebben gevestigd, er een praktijk uitoefenden op kerkkoren, bij zangverenigingen, leerlingen kweekten en daarbij hun eigen kroost niet oversloegen. Jaap Vranken, de zoon van P. J. Jos Vranken (die korte tijd geleden hoogbejaard gestorven is), is op 16 April 1897 te Utrecht geboren, kreeg aanvankelijk les van zijn vader, studeerde van 1910 - 1916 aan de muziekschool te Rotterdam en ging in dat jaar naar New-York, waar hij lessen kreeg van Dr. Percy Goetschius in compositie, van Carl Friedberg in pianospel. Na 1918 keerde hij terug naar Nederland en werd in 1920 organist-directeur aan de kerk van St-Antonius-Abt te Scheveningen, waar hij nu nog in. Sedert de dood van zijn Vader heeft hij deze opgevolgd als leider van het Haags « Palestrina-koor »; hij

heeft een grote schare leerlingen gekweekt, waarvan er zijn die reeds naam maken als organist en koorleider... Ziedaar de rustige buitenkant van het muzikantenbestaan van de rustigste muzikant die ik ooit op een orgelbank heb weten zitten.

Doch achter deze schijnbare rust ligt een diepe bewogenheid van de geest. Niet steeds is ook de buitenzijde van Jaap Vranken's leven zo rustig geweest. In Amerika, tijdens zijn studie, was hij organist-directeur van de O. L. Vrk-kerk te Pittsburg, later van de S. Matthiaskerk te Brooklyn... het bezoeken van een New-Yorks Conservatorium is voor een jong buitenlander een moeilijk ding: Amerika geeft niets voor niets. Ook de Hollandse jaren hebben onrust gekend. De oorlog verdreef hem van zijn Scheveningse studio naar een huis in Den Haag, waar hij zijn werk van componeren en lesgeven voort kon zetten en zijn groot « Contrapunt »-boek schreef. (Zie « De Schalmei » Jg. III - 5.)

Ja, dat componeren. In mijn documentatie heb ik een paar aantekeningen staan: « schrijft hoofdzakelijk kerkmuziek — maakt gebruik van oude toonaarden — lineair — polytonaal — polymetrisch — ongelijke periodenbouw. » Nu ja, daar hebt U het werk van Jaap Vranken in één handsvol, want Jaap Vranken is een zeer modern componist. Maar vreemd, dat ik, wanneer ik zijn werk hoor of lees, steeds aan de mensen uit de omgeving van Dufay of Okeghem moet denken. Hij schrijft zijn melodieën zo hartelijk recht op de man af en zo nobel van klank. Maar ook zo simpel, dat ge ze met een koor van volkskinderen kunt laten zingen. Ik heb ze nog onlangs gehoord, van twee koren uit het hartje van Amsterdam: het Gloria en het Sanctus uit de Mis « Miserere nostri, Domine », dezelfde die op de grote Haarlemse Gregoriusdag heel kerkmuzikaal Nederland in verbazing heeft gebracht.

In 1928 won hij met zijn « Missa Festiva » de bekroning door de Paschal-Schmeitz-stichting; deze mis werd uitgevoerd op het gouden jubilé van de Nederlandse St-Gregoriusvereniging. De « Missa Secunda », van 1932, opgedragen aan Mgr. van Nuffel, werd door het St-Rombouts-koor van Mechelen herhaaldelijk uitgevoerd.

Ook zijn Missa de Angelis (1934) genoot een uitmuntende Mechelse uitvoering. Het Kyrië van deze mis is een 3-stemmige polytonale fuga, het Credo heeft de stemmen in 3/4 en 4/4 maat tegen elkaar. Ge kunt deze overvloed aan melodische verfijndheid lyriek noemen — wat is een naam! — maar dan is het een lyriek van zeer hoog gehalte die ontroert.

Van zijn andere kerkmuziek noemen we: Zeven motetten voor mannenkoor; Cantica Sacra, 7 motetten voor 4-st. a cappella-koor; 4 Eucharistische Gesänge (4-st. gem. k.); Te Deum voor dubbel mannenkoor, tenor-solo en orkest, dat in dit jaar te Venlo werd gezongen; Stabat Mater (Gem. koor, alt- en baryton-solo met orgel); Vier Mariaanse Antiphonen (4-st. gem. k. a cappella). Zijn overige vocale werken: Hadewijch-triptiek (Baryton - solo, Engelse Hoorn en orkest, op teksten van de Middeleeuwse mystieke dichteres Hadewych); Het Koren (Sopr.-solo, vrouwenkoor, strijkorkest en celesta, op tekst van Matth. Kemp). Verder schreef hij nog Koraalvarianties en Tripelfuga voor orkest; Suite voor orkest (in 1936 onder Schuricht te Wiesbaden uitgevoerd, in 1948 voor Radio-Brussel en op het Nederl. Muziekfeest te Scheveningen).

Voor orgel schreef Vranken zijn « Toccata en Fuga » over « Veni Sancti Spiritus » opgedragen aan Flor Peeters. Vlot, bijna te zeggen « rap » geschreven Toccata op het motief van de liturgische Pinkstersequens, in een variatievorm neergezet, die een Buxtehude niet zou verbeteren. De Fuga, in opzet afwijkend van het gewone schema, heeft de beantwoording van het thema niet in de kwint, maar in de ondersext, zodat er een polytonale constructie is ontstaan, die niettemin nergens artificieel of celebraal aandoet, maar voluit levend is en die ons de geestelijke diepten van de oude tekst fijner doet smaken: het gebed om de verlichting van de geest.

Dit waarlijk godsdienstig karakter, gesteund door een gedegen vakmanschap kenmerkt al het werk van Jaap Vranken, die daarmee tot een der meest markante figuren van ons Nederlands kerkmuzikaal leven wordt.

P. V.

mixturen

NIEUWE EN HERSTELDE ORGELS

● De Firma **Adema-Schreurs** te Amsterdam restaureerde het orgel van de Alg. Hulpkerk van O.L. Vrouw aan de Keizersgracht te Amsterdam (EE.PP. Redemptoristen). De Cello van het Pedaal werd veranderd in een Octaaf 4'. Het pijpwerk van dit schone orgel is minstens honderd jaar oud, waaronder een Tolkaan 8'. De tongspelen zijn volgens Franse makelij.

● De Zaanse Orgelbouwer **Flentrop** herbouwt het kort na de oorlog verbrande orgel in de Nd. Herv. Kerk te Loenen a. d. Vecht en te Aardenburg.

● De Fa. **Gebrs. Vermeulen** te Alkmaar, bouwde in de Parochiekerk van O.L. Vrouw Hemelvaart te Voorburg bij Den Haag een orgel met 22 reg. op 2 kl. + Pedaal.

● De Fa. **L. Verschuieren** te Heythuysen, bouwde in de Cistercienser-abdij Maria-Toevlucht te Zundert ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der abdij een orgel met 14 reg. op 2 kl. + Ped.

● Fa. **Pels** te Alkmaar bouwde: te Amsterdam in de kerk van O. L. Vrouw van de Altijdurende Bijstand een orgel met 33 reg. op 3 kl. + Pedaal.

te Rotterdam in de Parochiekerk van de H. Familie een orgel met 34 reg. op 3 kl. + Ped., waarvan voorlopig 10 zijn geplaatst.

● De Engelse Orgelbouwers **Henry Willis & Sons Ltd.** te Londen, kwamen gereed met het herstel van het grote orgel in Canterbury Cathedral. Bij de gelegenheid werd de beschrijving van de restauratie als separaat-afdruk uit « The Organ » verkrijgbaar gesteld. Het boekje is verluicht met enkele interessante foto's. Het instrument telt 68 reg. op 4 kl. + Ped. Op blz. 5 vinden we weer eens de bevestiging van een oude waarheid: dat serieuze orgelbouwers nooit rijk zullen worden: In 1886 nam de oude Henry Willis de pas uitgevonden elektrische tractuur — die men blijkbaar nog niet vertrouwde — en de verplaatsbare speeltafel — die men toen niet kende — voor zijn eigen rekening. « Cost £ 2,520.— » staat er zo droogweg, en dat voor 1886 Toch nog 25000 Hollandse guldens of 200.000 Belgische franks. Niet niks!!

● The Organ Music Society te Londen geeft in de maanden Juni en Juli een Bach-Festival, waarop Susi Jeans, Archibald Farmer, J. Dykes Bower en Henry Ley een groot aantal Bachwerken zullen uitvoeren.

● De Duitse bladen brachten het bericht van het overlijden van de Leipziger Thomaskantor **Karl Straube** in de leeftijd van 77 jaar.

● De Nederlandse Bachvereniging geeft deze zomer zeven concerten die een overzicht brengen van het orgelwerk van Bach. 21 April speelde Kurt W. Senn (Bern); 19 Mei Dr. Anth. v. d. Horst; 16 Juni Prof. Flor Peeters; 14 Juli Hans Vollenweider (Zwitserl.); 11 Aug. Lady Susi Jeans (Londen); 15 Sept. Dolf Hendrikse (A'dam); 6 Oct. Albert de Klerk (Haarlem).

● Te Bussum overleed op 65-jarige leeftijd de bekende organist **Frans Hasselaar**. Hij was organist van de Koepelkerk, later van de Westerkerk te Amsterdam, voor welk orgel hij met zijn bespelingen een flinke belangstelling wist te wekken, zodat het kon worden gerestaureerd en van een moderne elektrische speeltafel voorzien. Sedert 1917 was dhr. Hasselaar leraar aan het blindeninstituut, waar hij vele blinden opleidde tot gediplomeerde kerkorganisten. Van zijn hand verschenen ook enkele composities: Preludia en Fuga's, koraalimprovisaties en een aantal feestcantate's. Hij had zitting in verschillende examencommissies en was ook beiaardier van de Oude

Kerkstoren. Hij werd op de Algemene Begraafplaats te Bussum onder grote belangstelling uit de Nederlandse Organistenwereld en van vele blinden begraven. Dat hij ruste in vrede.

● De Heer **Adolf Balcaen-Blanchaert** wensen wij van harte geluk ter gelegenheid van hun huwelijk voor vele... jaren en kleintjes!

● De **E. H. Flor Berkenbosch** wensen wij ter gelegenheid van zijn Priesterwijding een vruchtbaar leven voor God en ons volk.

● De Firma **D'Hondt** van Herselt bouwde een nieuw orgel van 12 registers in de kerk te Zuun (Halle). Het werd ingespeeld door M. Fr. Duquenois met de volgende werken: Koraal « Ertödt uns durch dein Güte », J. S. Bach; Pastorale, C. Franck; Abdijvrede, Flor Peeters; Finale uit de IVE Sonate, Mendelssohn; Toccata, Boellman.

● Dezelfde Firma bouwde een nieuw orgel in de Sint-Antoniuskerk te Brasschaat (21 registers). De orgelbespeling werd gehouden door de HH. Jules en Prosper De Vries met volgend programma: Chœur de voix humaine, Lefébure-Wély; Prelude en fuga in a, J. S. Bach; Page mystique in Fis, Bartholoni; Allegretto in g, A. Verhoeven; Ciacona, Pachelbel; Aria, Lœillet; Toccata en fuga in d, J. S. Bach; Koraal in a, C. Franck; Variaties op « De herderkens lagen bij nachte », Prosper de Vries; Finaal in D, L. Vierne.

● Wij verwittigen de orgelbouwers, dat wij geen uitzonderingen maken in het vermelden van nieuwbouw of grote restauraties. Al de orgelbouwers van beide landen zijn steeds welkom in deze rubriek.

● De Nederlandse organisten hebben zich hier en daar kunnen verbazen over de hoge hakken van **Juffr. Desmieux**, maar meer nog over haar spel en haar virtuositeit. Haar registratie werd algemeen geroemd. In een interview heeft zij zich van een zeer beminnelijke kant doen kennen. Ze vindt het jammer, dat de oude orgels haar wat beperken in haar repertoire, waardoor ze vele van haar eigen composities hier niet zal kunnen spelen. Misschien kan ze zich eens die beperking opleggen, want in deze beperking toont zich niet alleen de « Meester », ook de « Meesteres », wat zij, naar algemeen gevoelen toch wel is.

● De Amsterdamse Korenbond **Pius X** heeft ter gelegenheid van zijn tienjarig bestaan, een uitnemend geslaagde avond gegeven in het Concertgebouw. Vele van de Amsterdamse koren werkten daaraan met veel elan mede en gaven veel schoons van hun werk te horen. Alleen is het ons een raadsel, waarom de leiding van Nederlands grootste en belangrijkste muziekinstituut, het toch wereldberoemde Concertgebouw, genoegzaam blijft nemen met een orgel dat in zulk een slechte staat verkeert.

● De vereniging van Amerikaanse orgelbouwers, **The Associated Organ Builders of America**, zond ons een brochure over orgelbouw, bestemd voor hen die in de nabije toekomst een orgel voor hun kerk of concertzaal willen gaan aanschaffen. Het bevat enkele « gewetensvragen » met betrekking tot het orgel, vragen, die een overweging ten volle waard zijn; vragen, die evenwel tot nog toe, ook bij ons te lande, veel te weinig overdacht zijn. Het trekt te velde tegen wat wij vroeger eens genoemd hebben het « meccano-doos-orgel », hier terecht genoemd het « set-up prefabricated » orgel en het pleit voor het degelijke kunsthandwerk dat orgels bouwen toch is.

● Heeft U al een storting van 10 fr. gestuurd voor onze muziekuutgave? Wacht niet, lees de eerste blz. van dit nummer. Bestel één of meerdere exemplaren en u ontvangt binnen de drie dagen een zeer mooi, fris en tot nog toe onuitgegeven orgelwerkje. Ieder organist is in staat het goed te spelen.

VOOR ARTISTIEK EN DEGELIJK WERK
Fa. L. VERSCHUEREN C. V.
ORGELBOUWERS

Ateliers te

TONGEREN L.
opger. 1937

HEYTHUYSEN Ned. L.
opger. 1891

F I R M A

DELMOTTE

DOORNIK

— ORGELS —

van vader op zoon sedert 1812

BOUWERS VAN HET MONUMENTAAL ORGEL VAN HET N. I. R. TE BRUSSEL

PIANO'S en HARMONIUMS

Nieuw en in occasie aan zeer voordelige prijzen

★

Voor orgel en algemeen musicale werken uit alle
perioden en landen : wendt U tot het oudgekende

HUIS A. MAGERMAN

GODSHUISHAMMEKE 55

G E N T

firma

Jacq. stinkens

Orgelpijpenmakers

ZEIST

LABIAALPIJPEN

TONGWERKEN

ORGELBOUW

Nieuwbouw

volgens elk systeem

★

Restauratie

en

Reparatie

van alle aard en omvang

★

Harmoniums

★

Paul Anneessens

MEENEN

Vertegenwoordigt, zelfstandig, de vierde generatie in de Orgelbouwbeweging !